

ПАТРІК УАЙТ

Патрік Уайт (нар. 1912) — австралійський письменник. 1973 року йому присуджено Нобелівську премію. Написав романи «Дерево людське» (1955), «Восс» (1957). «Ті, що ідуть на колісниці» (1961), «Вівісектор» (1970). Перу Уайта належать також п'еси, поетична збірка та збірники оповідань. Друковану в цьому номері повість взято із збірника оповідань «Какаду» (1974).

ЖІНОЧА РУКА

ПОВІСТЬ

Вітер налітав на кручі, шарудів у листі кущів, що мерехтіло в сонячному промінні, мордував свої сдвічні жертви — місцеві дерева. Краєвид, який колись, мабуть, здавався суворим і пустельним, — довгий, кам'янистий, порослий чагарником спуск до моря, — тепер псували паразити-будиночки, що липли до косогору, як садовий вар до вражених недугою помаранчевих гілок. Не те щоб ці будиночки були халупами — майже всі вони мали цілком сучасний вигляд, а деякі навіть являли собою «затишні домівки» і могли спокусити грабіжників. Хоча їхні власники, напевне, знали про це, вони виставили майже все своє майно за непробивними дзеркальними шибками. Оселяючись тут, вони, певно, гадали, що будуть милуватися краєвидом, та кінець кінцем він, очевидно, став їх пригнічувати. Або надокучив. Власники затишних домівок на березі моря сиділи по своїх мирських келіях, граючи в бридж, злизуючи з пальців шоколад або спаровуючись на застелених рожевими простирадлами ліжках.

Івлін Фезекерлі подивилася вдалину. Безперечно, що день був, як вона мала звичай казати, пречудовий. Вона задихалася від різкого вітру, до того ж Гарольд ішов дуже швидко.

— Навіщо так бігти, — мовила вона, бо надійшов час показати своє «я». — Для того люди й ідуть на пенсію, щоб ходити повільно.

Але Гарольд звик не зважати на такі шпильки. У їхньому подружньому житті часто траплялося це, і так було навіть цікавіше.

Мабуть, через те, що його змусили піти на пенсію так несподівано, так зненацька, він нікак не міг повірити в це і шукав розради в постійних прогулянках.

Івлін, примружившись, дивилася на скляні фасади будиночків, що купчилися на косогорі. Сліпучий пейзаж і фізична втома від непотрібної, але доброочесної прогулянки, схвилювали її так, як може хвилювати лише щось матеріальне.

— Які вони всі вульгарні! — вигукнула вона.

І мала таке відчуття, ніби вчинила щось дуже добропорядне.

— Нічого поганого не бачу в тім, що вони такі акуратні.

У голосі його відчувалася втома, але не від прогулянки — він усе ще був фізично здоровою людиною,— а від загадки про плетиво водогінних труб на стіні в стилі нео-Тюдор напроти їхньої квартири у тому ж таки стилі.

— Не кажи! — заперечила Івлін.— Існують певні норми, від яких той, хто їх знає, відступати не може.

Івлін була однією з тих, хто знав ці норми. Гарольд теж їх знав. Тільки йому було байдуже.

Гарольд знов поринув у роздуми про свою відставку. Як ще працював, то мав звичай казати: ось вийду на пенсію і почну відразу нове життя. Читатиму книжки, що їх купив та так і не прочитав, перечитаю «Війну і мир» і, можливо, зрозумію Достоєвського. А то й сам напишу щось солідне, про єгипетську бавовну, наприклад, або про свої подорожі. А може, одну або дві статті для «Блеквуду». Насправді ж нічого з того не вийшло. Життя пенсіонера ще більшою мірою, ніж попереднє, виявилося чеканням чогось незвичайного, що не залежало ні від книжок, ні від інших людей і тільки частково залежало від нього самого.

Йому пощастило, що в нього є Івлін.

— Як ти гадаєш, ця дорога куди-небудь веде? — спитала вона й усміхнулася в простір.

Хоч Івлін могла справити враження слабкої жінки й любила думати, що її життя висить на волосинці, вона була не так тендітна, як сухорява й жилава. Щоправда, коли її діймали до живого, в ній починається головний біль, але вона майже ніколи не стомлювалась. Її слабкість у тому, вважала Івлін, що вона не могла знайти належного застосування своєму аж надто жвавому розумові. Просто сидіти вона також не вміла. Доведеться, мабуть, подумати про добродійність,— розвозити обіди старим людям, чи що. Вона вміла розмовляти зі старими — яка то насолода бачити на їхніх старечих обличчях вдячність за добру пораду.

— А чого б їй не вести куди-небудь? — спитав Гарольд.

— Ти про що?

— Про дорогу. Ми ж вибралися на цілий день, чи не так?

— Авжеж,— погодилась вона.— Намір у нас був такий.

Обіч шосе, в саду з асфальтованими доріжками вони з'їли свій несмачний сніданок — підгорілі котлети й смажені банани, загорнуті в листок салати. Після цього їм нічого не залишалося, як повернути на одну з бічних доріг.

Івлін вирвала пучок трави і глибоко вдихнула повітря, повернувшись на мить до тих років, коли вона ще зовсім не вміла відповідати на запитання, що їх ставить життя.

— Еге ж,— мовила вона.— Нам пощастило — у нас є що їсти. До того ж клімат. Австралійський клімат. Уяви собі, якби ми були на місці Бердів. Працювати на тій жахливій бензозаправній станції! Опріч усього іншого, в долині Темзи так вогко!

Гарольд жваво ступав попереду. Вона вдихала досить стерпний дим з його люльки. Івлін віддавала перевагу чоловічому товариству з тої простої причини, що любила подобатись людям. Жінкам же вона не подобалась, бо була надто правдива.

— Усе ж таки воно краще,— мовила вона,— що ми австралійці.

І знову Івлін відчула слабкі докори сумління. Вона уткнулася під боріддям у пучок сріблястої трави.

— Як ти думаєш, Уїн Берд справді працює на своїй бензозаправній станції?— спитала вона ніби між іншим.— Устромляє бензиновий шланг у чужі автомобілі?

— Тож вона тобі сама про це писала.

— Деякі жінки не завжди бувають щирі,— відповіла Івлін.— А ти ж знаєш Уїн, вона завжди любила перебільшувати.

І Івлін засміялася сміхом, який приберігала для людей, з чиїми вадами мусила миритися.

Гарольда, здавалось, це зовсім не обходило.

— А втім, працює вона зі шлангом чи ні, навіть подумати про це жахливо,— вела далі Івлін.— Уїн і Дадлі докотилися до бензозаправної станції!

І губи її скривились у гримасу жаху, наче це нещастя трапилося з ними.

— Більшість із них, англійців, тепер у такому ж становищі,— сказав Гарольд.— Після Суець.

— Але ж Берди багато чого могли купити й продати,— заперечила Івлін.— Оті сходи, що вони привезли з Італії, певне, коштували більше грошей, ніж інші мали взагалі.

Звичайно, вона не включала себе до тих інших.

— Прекрасні були сходи!— зітхнула вона.— Рожевий мармур.

Гості безперестану піднімалися рожевими сходами: тих, кого Берди запрошували, вони приймали з професійною люб'язністю, інших — з гактовно прихованою іронією. Івлін — а вона була жінка розумна — бачила все це і завжди раділа, що іронія Уїн і Дадлі її не торкається. Оскільки Гарольд провадив їхні справи у країні з кольоровим населенням, вони вважали її мало не членом родини.

Уїн Берд захоплювалася вечірками і дуже любила маскарадні костюми. Її гарні стегна та довгі ноги були ніби створені для поїздок, і вона завжди про це пам'ятала. Згадався Івлін золотистий парчевий костюм червового валета, в якому Уїн була того року, коли товстун виявляв до неї занадто гарячий інтерес. Незважаючи на скандал, Уїн, мабуть, глибоко тішилася тим, що дала одкоша королю. Того літа, коли Фезекерлі збиралися провести відпустку в Австралії, Уїн наполягла, щоб Івлін прихопила з собою костюм червового валета: згодиться на пароплаві, а потім викинеш. Івлін взяла його тільки тому, що не знайшла приводу для відмови. Хоча, звичайно, вона не могла надіти на себе такого крикливого, не сказати б ганебного, убору, як той мундир Уїн з брязкальцями. І під час подорожі й опісля Івлін не раз міркувала, чого це їхня хазяйка так розщедрилась. Але в неї й на думці не було натягувати костюм на свої худорляві стегна, і вона продала його невдовзі після прибуття до Австралії.

— Можливо, Уїн примирилася з бензозаправною станцією,— сказала вона Гарольдові.— В ній було щось таке. Не те щоб вульгарність, але якась товстошкірість. Мабуть, правду люди казали.

— А що?

— Та ти ж знаєш. Про хор.

— Не пам'ятаю,— відповів Гарольд, хоча вона була певна, що пам'ятає.

— Бідолашна Уїн, вона мала золоте серце. Та, господи, яка ж вона була негарна!

— Обличчя, як у кози, а гіло, як у статуй. Не кожній жінці так щастить.

— О, Гарольде, що ти верзеш!

— А що я такого сказав? Я чув, що є чоловіки, не байдужі до кіз і навіть до статуй.

— О, Гарольде! Який жах! Яка гидота!

Проте вона любила такі розмови, бо вони давали їй нагоду вжити те чи інше гостре слівце.

Будиночки багатій, що ліпилися на горі, здавалося, аж підскакують, поділяючи її радість. Проте Івлін помітила, що їх стає менше й менше. Холодний вітер дужчав і задував їй за вилогу сукні. Її сміх спалахнув і погас.

— Сподіваюся, війни не буде, — мовила Івлін.

— Чого це ти раптом подумала про війну?

— Через свої вклади, звичайно. Що було б із нами без них?

— Бідували б, як і будь-хто інший.

Івлін не хотіла сперечатися. Але вона не «будь-хто інший», хоч би що там думав Гарольд про себе.

Дорога поступово перетворилася на ледве помітну стежку, що бігла по піщаніку під гострим гребенем гори.

— Ну от, — мовила Івлін,— сказала ж я тобі, що ця дорога не веде нікуди. Ніхто не здатен на таку дурість, щоб побудуватися в цьому глухому місці, якщо він не самогубець, звичайно.

Аж тут за останнім закруглом дороги показалася хатина, обшита тонкими дошками.

— Як бачиш, хтось тут таки побудувався!— сказав Гарольд.

— Що? Ти про оту халупу?

То була таки справді халупа, не більше. Вона ліпилася майже на кручі і була стулена абияк. Жалюгідне дилетантство того, хто поставив цю хатину, викликало в Івлін гостру зневагу. Але в незgrabних пропорціях цієї споруди, в похилих дощаних сходах і відкритій до моря веранді Гарольдові привиділася якась ширість, котра зворушила його і сповнила тugoю за чимось таким, чого йому ніколи не вдавалося досягти. Він раптом уявив собі, що це хлів, побачив у ньому великих, лагідних тварин, що лежать на соломі, і величезних лискучих птахів, які дивляться на море крізь дерев'яну загороду. Гарольд не був позбавлений уяви, хоча ніколи не признався б у цьому Івлін.

Але в ту саму мигь перед очима Гарольда Фезекерлі з'явилася приголомшлива дійсність.

Він побачив на сходах широкоплечого чоловіка, що заглядав до поштової скриньки, хоча, як зрозумів Гарольд, листів він там і не сподівався знайти.

Так само незнайомець подивився і на чужинців, що наблизалися до його оселі: з сумнівом, але й з надією.

Відтак Івлін Фезекерлі почула, як її чоловік не те щоб загукав, а скоріше забекав від несподіванки. Їй аж ніяково стало, що таке вихопилось в солідної людини.

— Клеме! Та це ж Клем Доусон?!

Червоне загрубіле обличчя під коротко постриженим волоссям майже не зреагувало на оклик. Це розлютило Івлін. Вона наперед багато знала про нього. Мляві люди викликали в неї гостре роздратування. До того ж вона добре знала, хто це такий!

Від збудження Гарольд аж знетяմився.

— Ти пам'ятаєш Клема, Івлін? — спитав він, обернувшись.

Івлін з обуренням побачила, що Гарольд аж помолодшав. Вона не поспішатиме з відповідю.

— Клем Доусон?

Івлін могла пишатися своєю забудькуватістю.

— «Сімла»! «Непал»!

І тоді вона, легенько зітхаючи, дозволила собі воскресити в пам'яті кремезного механіка з одного лайнера і з другого. Івлін помітила, що від сонця й вітру він тепер став прозорішим. У ті дні від поту й пари машинного відділення його шкіра була схожа на плівку ниркового жиру. Зовсім непрозору. Пізніше, вже на суходолі в неї з'явилася була можливість пізнати його краще, але вона так нічого й не добилася.

— Аякже! Звичайно, пригадую!

Хоч би які були твої почуття, ніколи не слід забувати про світські обов'язки, і тому Івлін одразу вдалася до своїх чарів. Проте їй ніколи не подобалися механіки. Інтенданти були майже завжди приємні, старші помічники теж іноді могли причарувати жінку, але механіки, здавалося, вічно сиділи внизу, біля своїх двигунів, чи як там звуться ті машини. Навіть коли кликали її «біла леді».

— То ось де ви сковалися! — Вона хотіла, щоб це прозвучало як чарівний жарт.

— Егеж, — відповів Доусон.

Він і не думав вибачатись, хоч його кремезне тіло, що спиралося на тонкі поручні, злегка тримтіло. Можна було б подумати, що то вітер його хитає, але ж од вітру його захищала ота кумедна хатина. Івлін дозволила собі пригадати інший випадок, коли він стояв майже в такій самій позі, спершись на мангове дерево.

— Цікаво, скільки років минуло відтоді, як ми брали вас із собою в дельту? — дивлячись на нього, спитала вона.

— Чимало, — промирив Доусон, стискаючи поручні товстими, волохатими пальцями.

Він був пострижений дуже коротко, мабуть, щоб приховати лисину, і через те мав ще грубіший вигляд, очі його здавалися ще блакитнішими, а обличчя — великим і незахищеним.

Власне кажучи, всі троє якийсь час почували себе беззахисними, неспроможними заховатися за словами. Вони мовчки стояли перед каміння й тиші, застигши на мить, мов статуй.

Але тут Гарольд порушив мовчанку з тією щирістю, за яку Івлін його осудила, але потім віднесла її на рахунок його простодушності та статі.

— У всякому разі, Клеме, — сказав він, — чи не час тобі показати нам свою схованку? Закладаюся — ти будував цю хатину сам.

Доусон засміявся. Він обернувся і, зітхнувши та похнюпивши голову, став спускатися дерев'яними сходами. І хоч нічого не відказав Гарольдові, та було ясно — він дав відповідь на його запитання.

Фезекерлі пішли слідом з ним, як і передбачалося.

— Але ж як гарно!

Ще не переступивши поріг, Івлін уже знала, що вона скаже. Це ж так легко. У неї неабиякий досвід із соромливими, нудними чоловіками.

— Невже справді, ви зробили все це самі? І цей хитромудрий буфетик з обертовими полицями?

Доусон простяг руку і на якусь мить міцно — навіть було боляче крізь рукавичку — взяв її за долоню.

— Лиш одним пальцем, — попередив він. — Легенько торкніться — і все.

Івлін могла б образитись, але інцидент був надто мізерний. За даних обставин вона просто не звернула на нього уваги.

— А що то? — спітала вона. — Ота сюрреалістична штуковина з дроту?

— Це один з моїх винаходів. Автоматично виймає яйце з окропу, коли воно звариться.

— Як цікаво!

Або як жалюгідно.

— Якби Гарольдові хоч половину ваших здібностей. Тепер, коли ми вже на пенсії, він тільки погрожує взятися за книжки та, мабуть, так ніколи й не візьметься.

Вона подивилась на чоловіка, ніби вибачаючись за ту незначну образу, яку довелося йому завдати. Але він, здавалося, й не помітив цього. Чоловіки багато чого не помічають.

З кухнею все обійшлося якнайкраще. Вітальня — Івлін і не сподівалася, що їй покажуть спальню, — мабуть, буде значно цікавішою, бо в ній має бути більше особистого. Але насправді вітальня розчарувала її. Занадто порожня, занадто світла. Двоє крісел з натягнутими чохлами. Письмовий стіл — на ньому один чи два інструменти, що не могли її зацікавити, пляшечки з кольоровим чорнилом, якась книжка — мабуть, словник. І жодної фотографії. Івлін любила відзначати на фотографіях господарів дому, а ще більше її подобалися фотознімки, на яких нікого не можна було впізнати.

А все ж на потворному жовтому столику Івлін побачила кошичок з вовною. І шкарпетку, натягнену на штопальне яєчко. Від цікавості на пересохлі губи Івлін аж слина навернулася.

Через деякий час вони всі сиділи за столом і пили Доусонів чай, заварений дуже міцно, як і слід було чекати. На товстих білих чашках у міру того, як вони порожніли, осідав танін. Гарольд нахилився над своєю чашкою з дуже серйозним виглядом: його сірі очі — вона завжди пишалася їхнім правдивим виразом — у цю мить були якісь неуважні, бо він саме думав, як краще висловити досить делікатне запитання.

— І що ти тут робиш? — нарешті наважився Гарольд.

Він неначе соромився говорити про щось таке особисте в присутності дружини.

Доусон сидів, смикаючи волосини на своїх пальцях. Потім він стиснув губи і втупив яскраво-блакитні очі кудись удалину.

— Сиджу й дивлюсь на океан, — відповів він Гарольдові одверто.

Гарольдові ця відповідь, очевидно, здалася цілком нормальнюю,

але Івлін з шумом видихнула повітря, ніби протестуючи проти аморального вчинку.

— Але ж він такий пустельний. Здебільшого, звичайно. Лише коли-небудь з'явиться там якийсь нецікавий пароплав. Пароплави цікаві тільки тоді, коли ви перебуваєте на їхньому борту,— втрутилась вона в розмову.

Жоден із чоловіків не звернув на неї уваги.

— Ти щасливий, що вмієш, — провадив Гарольд.

Неначе Івлін і в кімнаті не було.

Доусон засміявся — для Гарольда. Його сміх прозвучав несподівано лагідно.

— Я б не сказав, що це дається відразу. Треба тренуватися. При наймні спочатку.

— Авжеж, — погодився Гарольд. — Але почати — це завжди найважче.

Відтак Доусон подався вперед і спитав:

— А як у тебе з віршами, що ти колись писав?

Івлін підвела голову.

— Коли писав? — Гарольд немовби злякався.

— У школі.

— А-а, ти он про що. Це було тільки в школі.

Івлін злегка хитнулася.

— Це й був початок, — мовив Доусон.

В Івлін починає головний біль. Звичайно, вона знала, вона чула, хоч і дуже давно, що Клем Доусон і Гарольд вчилися разом у підготувальній школі. Чи то од вітру в неї розболілася голова, чи од нудьги, яку створював господар дому самою своєю присутністю.

— Ото диво — ти ще пам'ятаєш про ті вірші, — мовив Гарольд і засміявся. — А я забув.

Він не забув.

Гарольд Фезекерлі, маленький капловухий хлопчик з довгими ногами й синіми від холоду пальцями, писав на клаптиках паперу вірші своїм химерним кривулястим почерком. Він страшенно боявся, що про це дізнаються і йому доведеться пояснювати свої вірші. А він же не міг пояснити й половини з написаного. Але вірші були йому необхідні в тому віці. Пізніше, коли він перебирав у пам'яті свої вчинки, то зрозумів, що ті дитячі творчі поривання були для нього тим самим, що гарячий душ у холодний день або безболісне випорожнення теплого ранку. Хлопчиком він часто, по кілька днів мучився від запорів. Вірші неначе звільняли його від страху.

Цілу зиму будинок школи був жертвою вітрів. А влітку, коли віргінський плющ знову розповзався по шкільній садибі і між зморених спекою лаврів товстим шаром лягла пілюка, коли від пісуарів піднімався різкий запах дезинфекції, хлопчиків закручував вир життя.

Виникали бійки. Гарольд Фезекерлі нічого цього не розумів, усього боявся. Причини бійок зовсім його непримітичні, і він ніколи не слухав, коли йому намагалися про це розказати.

Клем Доусон був мовчазний, трохи старший, але набагато сильніший від нього хлопчик. Коліна виглядали у нього з бриджів, з яких він уже виріс, широкі щиколотки ховалися під строкатими шерстяними шкарпетками. Клем, мабуть, рано почав голитися. Він ні з ким довго не водився, проте від цього не страждав. Відрази він ні до кого не по-

чував, але любив, здавалося, тільки пташині яєчка, грінки й траву, що її жував, мов корова. Він, мабуть, був диваком,— справді, він таки був ним,— якого соромишся зустріти на канікулах.

Якось опівдні, коли пахло димом, Гарольд Фезекерлі підійшов до Клема Доусона і дав йому прочитати два свої віршики. Клем прочитав їх і посміхнувся. У нього були великі щербаті зуби.

— Вони їх ніколи не зрозуміють,— сказав він.— Твій почерк дуже важко розібрати.

І це відразу заспокоїло Гарольда Фезекерлі. Тепер між ними була таємниця, а саме цього, мабуть, і не вистачало йому.

Між Клемом і Гарольдом не було нічого такого, чого можна було б соромитись Гарольд ніколи не вчинив чогось вартого осуду, як сказав би він згодом, коли почав писати до газети. У всяком разі, не з Клемом.

Часом вони блукали по вигонах, шукаючи гнізда. Як сяяло Клемове обличчя на тлі волокнистої кори товстелевого дерева, коли ясного весняного ранку він видував сороче яйце для Гарольда, стоячи по кісточки в сухій траві. Крапчаста шкаралупа, що її найщиріший друг притуляв до рота, ставала все прозорішою, наповнювалася червонястим мерехтливим світлом.

— Мій інтелектуал-чоловік не поділився зі мною жодною вашою спільною таємницею.

Івлін Фезекерлі стиснула губи й опустила повіки, щоб підкреслити тонку іронію своїх слів.

Вітер, що на короткий час був ущух, неначе з пошани до спогадів, знов щосили налетів на кімнатку, в якій вони сиділи. Перебування в хатині, що приліпилася до кручі над морем, ставало дедалі небезпечнішим.

Івлін подивилася на Гарольда й простила йому за всі образи, яких він міг їй завдати. Прощаю вона завжди легко.

Потім обернулася до Доусона і спітала:

— Чи ж побачимо ми вас іще?

Отже, тут вона простила тільки наполовину! Вона навмисне ставила людину в незручне становище, бо так їй хотілося. То був найкращий спосіб розрубати гордій вузол.

Доусон ніяково почовгав гумовими підошвами й вимушено всміхнувся, навіть не Гарольдові, а кімнаті.

— Не думаю, щоб нам пощастило коли-небудь заманити Клема в нашу жахливу квартиру,— сказав Гарольд.

Хоча щирість у його голосі видалась Івлін зайвою, вона підіграла йому.

— Та ще коли я сама готову! Бо ж ми тепер обходимось без прислуги.

Місіс Фезекерлі упивалась легенькою гіркотою цих слів.

— Я загляну до вас. Коли-небудь. Можливо,— сказав Доусон, через силу добираючи слова, крім останнього.

Ніхто, здавалося, й не подумав, щоб обмінятись адресами.

Гарольд Фезекерлі, мабуть, знову плутався у своїх думках про щось невловне, але тривожне. Він здавався сьогодні ще сивішим, ніж звичайно, неначе вицвів від близкучого океану, зморшився і став крих-

котілим перед безжурним спокоєм Доусона. Чи не покине Гарольда мужність перед самим кінцем?

Хоч вона боялася про це думати, але часто признавалася собі, що хотіла б пережити чоловіка, який досі міг подобатися жінкам. Вона не могла на це нарікати, бо сама сприяла цьому, вибираючи для нього найелегантніший одяг, та й багатьма іншими, ще інтимнішими послугами. Наприклад, брала свої ножички для нігтів і підстригала йому вуса або волосинки, що виглядали з ніздрів.

— По-моєму,— відповів Гарольд на якусь зі своїх думок,— Клем знайшов набагато кращий вихід, ніж більшість із нас. Я маю на увазі те, що він навчився сидіти спокійно. Він навчився думати.

Але ніякої думки на обличчі Доусона не відбивалось. Чи, може, чоловіки, особливо коли вони разом, уміють відчувати щось таке, чого жінки не здатні злагодити?

Івлін подивилася на Доусона особливо пильно, і те, що побачила, не сподобалося їй ще дужче. Їй здалося, що якби вона тицьнула в нього пальцем, то відчула б тверду гуму.

— Звісно, містер Доусон влаштувався дуже зручно. Просто чарівно. Така затишна хатинка. І всі ці винаходи. Хоч би ота штуковина для віймання яєць. Але мені здається, що часом йому має бути самотньо.

Вона знала, що намацала болюче місце.

Тоді Доусон звів на неї погляд. Це вперше, злагоду вона,— принаймні відтоді, як вони стояли вдвох під манговим деревом у паркій дельті.

— Трохи самотності нікому не зашкодить.

— Якщо ви так переконані,— зауважила вона.

Івлін підвелається, струшуючи з колін неіснуючі крихти, бо до чаю не було навіть купованого бісквіту.

Усі зразу підвелися за нею.

— Дуже приємно було зустрітися з тобою, Клеме,— мовив Гарольд Фезекерлі.— Нам треба листуватися. Треба підтримувати зв'язок.

Наче щоб підсилити свої слова, Гарольд уявив Доусона за лікоть. Той похнюпив голову, не вірячи, що це можливо. Івлін зауважила, що Доусон, хоч і старший, і черево має більше, і приречений померти від паралічу у своїй самотині, тепер перетворився на молодшого з них. Вона не знала, чи задоволена цим відкриттям. Дивлячись на Гарольдову парубоцьку спину, вона й сама намагалася молодитись. Тепер його спина була згорблениша, ніж Доусонова.

Коли вони, тримаючись за хисткі поручні сходів, стояли над повзучими гірськими кущами та жалюгідними в'юнкими фуксіями, на Івлін найшло милосердя.

— Як же ми з вами зв'яжемось? — спитала вона.

— Напишіть просто «Доусон», — не вірячи, відповів «Доусон», — «Доусон», — повторив він.— Узмор'я Бандана».

Стоячи на потрісканій дорозі і відчуваючи, як вітер холодить йому ноги, проникаючи крізь тканину штанів, Гарольд Фезекерлі знову уявив собі тих лагідних доісторичних тварин і величезних лискучих птахів, які спокійно дивляться на океан крізь дерев'яну загороду. Неможливо порозумітися з такими створіннями, хіба що через мовчанку, а мовчанки буває недосить.

Все ж він трохи порозумівся з Доусоном, майнула думка чи то надія в Гарольда.

Усю дорогу, а особливо в автобусі, Івлін раз по раз підкреслювала, що вони чудесно провели день.

— Авжеж,— погодився Гарольд на якісь зупинці, бо від нього чекали згоди. — Та ще й пощастило зустріти другяку Клема.

— Він мені подобається,— сказала вона твердо, задерши підборіддя.

Гарольд пропустив ці слова повз вуха. Можливо, він подумав, що ніхто, крім нього, не здатний оцінити Доусона.

— Я заздрю Клемові,— зізнався Гарольд.

— Чого? — спітала вона, тамуючи підих.

— Він щасливий.

— Годі-бо! — мовила Івлін.— Ти не можеш сказати, що ми нещасливі.

— Не можу, — погодився він. — Тебе не протягне од вікна?

Вона заперечливо хитнула головою, кинувши на нього мрійний погляд, що залишився ще від її дівоцтва.

— Повітря таке чудове,— пояснила вона, бо їй так хотілося.

Вони тряслися в автобусі повз довгий ряд будиночків, схожих на сірникові коробки, що чекали на березі припливної хвилі, яка досі не з'являлася.

— Я гадаю,— сказала Івлін,— що не такий він уже є щасливий. У своїй саморобній халупі. З тими непотрібними причандалами.

— Чому?

Хоча Гарольд не ворухнувся, якщо не зважити на те, що їх підкидало в автобусі, Івлін відчула, як його тіло поруч неї визивно напружилося на незручному сидінні.

— Тому що... Ну, там бракує жіночої руки,— пояснила вона.

Івлін подивилась на свої руки в елегантних рукавичках. Хоч би які там були в неї вади, а руками вона могла пишатись. Одного разу під час страшенно довгої подорожі від Коломбо до Фрементля якийсь художник попросив дозволу намалювати їх і таки умовив її — з відо-ма Гарольда.

Тепер Гарольд якось ніби віддалився від неї, а потім і справді підвівся, й відсів убік, досить незручно примостившись на краечку сидіння.

— Тобі не зрозуміти таку людину, як Клем Доусон,— виклично випалив він

— Може, є так,— вирішила вона погодитись.

Бо розсудливість диктувала їй, що в таку критичну хвилину краще не сперечатися.

Гарольд, здається, заспокоївся. Так воно є мало бути. Ніхто не міг би її дорікнути, що вона була їому невірна, у ширшому розумінні, чи тепер, у злidenному сьогодні, чи за добрих старих часів влади її шаноби. Коли Єгипет запаморочив стільки жіночих голів.

Гарольд Фезекерлі повернувся до Єгипту після першої світової війни. Його друг Дадлі Берд дотримав своєї обіцянки. Спочатку батько Дадлі, а потім і він сам стали роботодавцями Гарольда Фезекерлі. Берди залишилися також їхніми друзями, хоча Івлін завжди твердила, що дружба не таке розтяжне поняття, як Гарольд собі гадає. В усякому разі, він мав звичай називати хазяїна «Дад» і пригощався з графіна, не чекаючи, поки його запросять; а для Дадлі Берда, здавалося,

було розвагою кликати свого комерційного директора «Occi»¹, а його дружину — «Дінк»².

Що ж, такому багатому англійському аристократові, як сер Дадлі, можна розважатися, присмачуючи свою мову солоними колоніальними дотепами, але Івлін не любила цього. Вона довго не могла звикнути до нібіто щирої фамільярності, з якою ставились до них Берди. Її рука тримала, тримаючи чарку з джином. Мабуть, вона дуже нервувалася спочатку; нестерпно мучили її думки про те, що кольори, які вона вибрала, не пасують один до одного, що вона припускається помилок за сбідом, що її австралійська вимова дуже виділяється.

— О ні, сер Дадлі,— не раз казала вона.— Дякую вам. Дуже дякую. Краще не треба. Розумієте, не кожна австралійська дівчина почуває себе добре на коні. Так само,— додавала вона й хихотіла,— як не кожен австралієць говорить з акцентом.

Вона ненавиділа оте своє хихотіння. Але випари джину притуплювали почуття ніяковості, робили її хороброю. Вона мусила також визнати, що їй подобається слабкий запах шкіри й поту, коней і чоловіків, які їздили на них верхи.

А які гострі й мінливі паході струміли від Уїн Берд!

— Ів, люба, страх як досадно, що ті Роккліфи обіцяли заскочити до нас на ленч! Було б куди веселіше випити з вами джину, а потім відпочити. Але ж ви зовсім не п'єте, правда, Івлін?

— Що ви, леді Берд. Ще й як п'ю. Спасибі.

І знов оте хихотіння. А вона ж не дурна. Принаймні не дурніша, ніж леді Берд.

Незабаром Берди запропонували, щоб вона не називала їх «сер» і «леді». Але Івлін не могла на це зважитись. Якщо раніше сама цього не зробила, то тепер такий вчинок здається їй неприродним, і вона почуватиметься ніяково.

А може, їй приємно було вимовляти титули...

— Це дуже люб'язно з вашого боку, леді Берд... Авеж, леді Берд... Ми глибоко зворушені.

Бо інколи Уїн телефонувала і, затинаючись від випитого джину, казала, що Івлін і Гарольд можуть провести уїкенд у дельті, а це означало: до їхніх послуг будиночок, який британські службовці Бердів називали маєтком. Івлін була рада на якийсь час відчути себе на волі, але ж треба бути обережною, щоб не виказати нічого схожого на дівоче або вульгарне захоплення, а особливо подбати про добру вимову. Вона не могла собі дозволити нехтувати вимовою й граматику, як Уїн Берд. Англійським аристократам все може зійти з рук, навіть убивство.

Іноді, коли Гарольд ішов у відпустку, Фезекерлі жили цілий тиждень, а то й два в будиночку-маєтку. Берди вважали, що там трохи нудно, і віддавали перевагу Егейському морю та вишукано простій розкоші своєї переобладнаної яхти. Але незважаючи на тубільців і мух, Івлін вирішила полюбити дельту. Вона ставала там хазяйкою маєтку. Тобто трохи спартанського, але прохолодного, із зачиненими біконницями, побіленого будиночка Бердів. І плантацій, порізаних каналами. І мангових дерев, обтяжених нудотними плодами.

— Могли б вони принаймні оббити меблі і запровадити кілька сучасних вигод,— якось поскаржилася Івлін.— Матраци такі, неначе лежиш на землі.

¹ Австралієць (англ.).

² Чепуруха (англ.).

Гарольдові довелося вибачатись за Бердів.

— Ім подобається час від часу обходитися без вигод.

— О, я думаю, що сподобається,— погодилася Івлін,— коли маєш повернутися до такого гладенького рожевого мармуру.

Але її не володіючи мармуровими сходами, Івлін Фезекерлі відчува-ла себе господинею маєтку і навіть покрикувала на арабів-слуг.

— Люба, чому англосакси мають кричати на іноземців? — казав її Гарольд.

— Але ж я не кричала,— відповідала Івлін,— а тільки намагалася, щоб мене зрозуміли. І май на увазі, що, називаючи арабів іноземцями, ти підносиш їх до рівня європейців. Не те щоб я надто високо ставила європейців. Вони є тут, ми знаємо, але я не знайома з жодним і не маю ссобливого бажання знайомитись.

— Хіба це не обмеженість?

Вона зиркнула на нього. Оскільки він кохав її, в його устах це прозвучало майже як похвала. Тому вона поставилась до його слів спокійно.

— Мене звинувачують в обмеженості, — сказала вона тихо, дивля-чись у жирний квасолевий суп.

Івлін Фезекерлі була жінка струнка і майже завжди ходила в бі-лому. У сутінках старого будинку, що стояв серед вологого паркового ландшафту, вона здавалася сама собі духом прохолоди. От тільки руки в ній, на жаль, були занадто тонкі, та біла і гладенька шкіра була трохи пористою.

Але Івлін уміла забувати про такі дрібниці. Вона була вражена, майже приголомщена тією жагою, якою палав до неї чоловік у ті жаркі літні місяці.

— На гой час, коли тут настає жовтень, — не раз казала Уїн Берд, — я геть спустошена, неначе якась Александрійська повія.

Якось улітку, коли всі вони були ще порівняно молоді, Берди на-дали будиночок у дельті в розпорядження Фезекерлі. Перспектива провести там тижневу відпустку більше не тішила Івлін: мангові де-рева, темні кімнати, всякі запахи, а ще гірше — на всьому присмак примусу, єгиптянки в чорному, що пропливають каналами, невідомо з чого сміючись, — все буде таке ж, як і раніше, хіба що Мохаммеда замінить Мустафа, а Мустафу — Осман.

До того ж, міркувала Івлін, Берди надають їм будиночок тільки влітку, коли в дельті найпаркіше.

То було за дві доби до від'їзду. Вона пригадує, як увійшов Гарольд.

— Пам'ятаєш того хлопця, Доусона, механіка з «Непалу»? Я з ним у школі вчився. Так от, він в Александрії, Івлін. Був хворий. Шойно виписався з лікарні.

Вечір був страшенно паркий, просто нестерпний. Пригадати ме-ханіка, не дратуючись, було неможливо.

— Я тоді прийняла його за шотландця, — сказала Івлін. — А він не шотландець.

Гарольд був у доброму гуморі. Він обережно провадив:

— По-моєму, він не знає, що йому робити. Почувався трохи са-мотнім. Його пароплав прийде тільки через десять днів. Я подумав, що найкраще йому пойхати з нами до Кафр-ель-Заята

— Отже, доведеться мені додатково купувати безліч усякої всячини! О любий! Ти іноді буваєш дуже нерозважливий.

— Тобі треба буде тільки зателефонувати вранці до Нільського холодильного складу,— порадив Гарольд.

Вона засміялася досить весело. На ній був тоді лимонно-жовтий пояс.

— Ти таки загнав мене в глухий кут, любий,— мовила вона.— І, як це найчастіше трапляється, ти маєш цілковиту слухність.

Це був один з моментів, коли вони розуміли одне одного з півслова.

— У Доусона є друг,— сказав Гарольд.

— Друг? Тоді як він може бути самотнім?

Гарольдові довелося трохи відступити.

— Ну, я мав на увазі... Як то кажуть... Той його друг — грек, розумієш? А це ж зовсім не те, що англієць.

— Грек? Ніколи не бачила жодного грека.

— Це може бути дуже цікаво. Той грек щойно повернувся з археологічних розкопок звідкілясь із Верхнього Єгипту.

— Чи не хочеш ти сказати, що...— Івлін промовисто урвала фразу.

— Я не міг інакше. Він чужинець і Доусонів друг. Я мусив запросити і його.

— Оце так! Випиваєш у якомусь барі, а потім запрошуєш всю ту потолоч! Ти міг би, любий, і подумати, в яке становище нас ставиш. Чи ж не досить із нас було б твого нудного механіка? Принаймні він чесний, хоч і неотесаний. Але ж грек! У домі Уїн і Дадлі!

— Уїн і Дадлі запрошували сюди вірменів, і я не чув, щоб пропало яке-небудь столове срібло.

— Це зовсім інше. Берди відповідають самі за себе.

За обідом обое мовчали. Спека стала такою нестерпною, що з очей Івлін раптом полилися просто в каву рясні слізози.

— О любий, я зовсім дурна! Яка ж я дурна! — схлипувала вона.

Гарольд підійшов і сів біля неї. Побачивши крізь зім'яту сорочку знайомі обриси його тіла, Івлін геть утратила самовладання. Ридаючи, вона стала цілавати йому руки, і вони впали одне одному в обійми серед паходців жасмину та вогких квітників.

Отож наступного ранку, після того, як Івлін подзвонила до Нільського холодильного складу, Гарольд пообіцяв зателефонувати Доусону. Здоровий глузд рішуче був проти грека. Івлін запевняла, що такого простака, як Доусон, буде легко переконати. Гарольд сказав, що він сподівається це зробити.

Уранці того дня, коли Івлін виявила, що на Нільському холодильному складі забули покласти їм *pâté*¹, а на вулиці поліцейський лупцював жебрака, на під'їзній алеї з'явився кремезний чоловік, якого вона пам'ятала як Доусона, механіка. За ним слідом ішов ще хтось. Івлін вкинуло в жар, потім у холод. Може, то не грек? Обидва несли в руках по валізці.

Доусон надто міцно потиснув їм руки. Грек — це таки був він — проказав своє прізвище. Івлін вирішила не прислухатися, і воно промайнуло в неї повз вуха, наче звук пострілу.

Потім Івлін невимушено, в пориві запаморочливого натхнення, заторохтіла:

¹ Паштет — (франц.).

— О, яке жахливе, яке прикре непорозуміння! Містере Доусон, Гарольд же вам... Чи, може, це ще один приклад непридатності Александрійської телефонної мережі? Бо Гарольд, виявляється, не зумів пояснити вам, що хоч як би нам самим того хотілося, ми все ж не господарі в чужому домі. З ласки сера Дадлі та леді Берд нам дозволено запрошувати сюди наших друзів,— і вона з демонстративною люб'язністю повернулася до механіка,— але якщо ми вийдемо за межі, то, я відчуваю, Берди будуть прикро вражені. Чи не міг би містер Доусон пояснити своєму другові? — звернулась вона до Гарольда.— Зрозуміліше?

Того немилосердного ранку, коли вже дарма було знайти рятівну тінь, вона, немов стіною, відгородилася від неприємної ситуації дужим Доусоном.

Івлін усміхалася. Усміхалися всі. Гарольд застогнав так, ніби хтось штурхонув його під ребра. Грек усміхався найлюб'язніше від усіх. Це був низенький і, в усіх відношеннях, мало примітний чоловічок. Його краватка, яку він звик зав'язувати завжди низько, але задля такого візиту постарається розправити на всю довжину, була якась пожована й потерта.

Після цього Івлін одвернулась і пішла від них, але один раз оглянулася. Доусон відступив із своїм другом до самих воріт, що розривали суцільний мур живоплоту. Там вони і стояли у хмарі білої куряви... Рука Доусона лежала на плечі грека.

— Ми повелися негідно,— обурився Гарольд.— Обох образили, я певен.

— Дурниці! — відрубала Івлін.— Люди товстошкіріші, ніж ти думаєш.

Проте вона вирішила бути особливо люб'язною з Доусоном протягом тих кількох днів у дельті.

Почала вона ще в дорозі. Гарольд вів машину, а вона раз по раз оберталася до механіка, що примостиився на краєчку заднього сидіння, міцно вхопившись обома руками за бильце переднього. Це створювало з них інтимне тріо. Такий простак не міг не простити її, вона була певна. Та однаково вона відчувала, як обличчя у неї пашить від сонця й вітру, а може, й від згадки про недавню, хай і несуттєву, «сцену».

Хоч скільки Івлін втуплювала погляд у сліпучі єгипетські краєвиди, вона нічого не бачила. Так само, мабуть, і Доусон. Але, звертаючись до гостя, вона приплющувала очі — трюк, вивірений перед дзеркалом. Уста її дихали довір'ям, на обличчі була сама щирість.

Вона завела розмову, яка призначалася для туристів: про буйволів та ібісів, кілька фраз про бавовну — два-три терміни і трохи статистичних даних, що іх запам'ятала, без кінця слухаючи експертів.

І все ж таки не змогла стриматись, щоб не сказати:

— Сподіваюся, ваш друг не образився за ту безглузду помилку, якої Гарольд... тобто всі ми припустилися?

По Доусоновому обличчю ковзнула ледь помітна посмішка.

— По-моєму, він не з тих, хто сподівається багато від життя.

Івлін не сподівалася на таку відповідь.

— Мені не раз казали, що греки, сучасні греки, а не ті справжні, фактично належать до східних народів,— мовила вона.

— Протосінгелопулос справжній грек,— відповів Доусон.

Їого бліде обличчя розпашілося від сонця й вітру.

— Вам те знати,— сказала Івлін.— Він ваш друг. А давно ви його знаєте?

— Три з... авжеж, з половиною дні.

— Он як — і ви завжди так упевнені?

Доусон відповів.

— Так.

Вона збагнула тоді, що він примостиився на краєчку сидіння, нахилившись уперед і вхопившись за їхнє бильце, не для того, щоб бути ближче до них, а тому, що так йому було зручніше ховати в собі свої потайні думки. Які огидні в нього пальці, порослі рудувато-блілим волоссям. Вона одвернулась і стала дивитися на довгу, пряму, надокучливу дорогу.

Доусон, на диво, почувався як удома в будинку Бердів. Коли він не слухав Гарольда, або не їхав з ним куди-небудь, товсті стіни забезпечували йому тишу, відповідну його мовчазній вдачі; вони були ніби створені, щоб утримувати в собі його незgrabне тіло. Коли ж він блукав по саду, природа, либо нь, була до нього цілком байдужа, хоча й він, здавалося, не помічав її. Твердо ступаючи по землі, він не обирає певного напрямку, а йшов, куди вели його думки.

Довелося визнати, що її дратує те, яким виявився Доусон. Отож вона вишукувала в ньому якусь слабинку, щоб відігратися за те, що в нього не такий характер, як вона вигадала. Як це траплялося з багатьма іноземцями, що приїхали до Єгипту, Доусонів одяг зовсім не годився для тутешнього клімату. Коли він скинув синій саржевий піджак і став розгулювати в якісь химерній сорочці та саржевих штанях, Івлін була більше ніж задоволена: вона з радістю побачила, що він зовсім не пасує до цього місця, отже, вразливий.

Інколи, коли він, важко ступаючи, плентав поміж дерев мангового гаю або повз квітники гінких, мов очерет, гвоздик, у нього була під пахвою книжка. А часом вона натрапляла на нього в якісь кімнаті із щільно зачиненими віконницями: якщо він і не читав, то сидів з розкритою книжкою.

Кінець кінцем вона не могла вже стримати своєї цікавості.

— Ви зіпсуете зір, читаючи при такому тъмяному свіtlі,— досить лагідно сказала вона.

То був переклад із грецької, як вона довідалась. Вірші. Якогось грека на імення Кавафіс.

— Ви ж наче не інтелектуал! — співчутливо усміхнулася Івлін.

— Не зовсім,— відказав Доусон.

— Гарольд часом уявляє себе інтелектуалом. А втім, я не намагаюсь принижувати його. Він куди розумніший, ніж я. Я тільки легковажна жінка.

Вона зробила паузу, щоб Доусон підхопив цю тему, але він мовчав.

— Якими важкими, не сказати б, дивними здаються ці вірші,— мовила вона, повертаючи йому книжку.— Якщо ви їх розумієте, то ви страх який інтелектуальний, і я повинна змінити своє ставлення до вас.

Доусон сидів, потираючи долоні, неначе розминав у них тютюн для люльки. Він так одвернув свою голову на бичачих плечах, що перед нею був його грубий профіль. Хоч вона й не вгадала його харак-

теру, їй було приємно знати, що фізично він таки грубий і що сорочка на ньому пахне потом.

— Вам і не треба розуміти,— почула вона, як він каже.— При наймні не все, не кожне слово. Я й не намагаюсь. Цю книжку дав мені професор,— додав він.

— Який професор?

— Протосінгелопулос.

— Той чоловічок — професор? Ви мене вразили. А втім, чого дивуватись? Коли життя — це поспіль несподіванки.

В розмові з ним вона відчула себе майже інтелектуалкою. Але Доусон, здавалося, й не помітив цього, чи то його цікавили лише власні проблеми та почуття.

— Чи не завдає вам клопоту, що я тут? — раптом спитав він.

— Що це вам зайдло в голову? Я тільки боюся, що вам тут може набриднути. Я розумію, як має почувати себе здоровий чоловік під час вимушеної неробства. Але сьогодні Гарольд іде до Менсурі глянути, який там буде врожай — він у цьому зацікавлений. Ви можете поїхати з ним. І поговорити про ваші спільні інтереси.

— Що ж то за інтереси? — несподівано спитав він і, щоб запитання не видалось таким дивним, засміявся.

Вона подумала, чи не хитрує він?

— Якби ж я знала,— відповіла вона,— то ви, може, довіряли б мені більше.

В цю мить у дверях з'явився Гарольд і мовив:

— Той дурень араб сказав мені тільки зараз, що насос учора зламався і ми фактично лишилися без води. Замість того, щоб їхати до Менсурі, я тепер повинен знайти і привезти де Буазе. Хочеш зі мною поїхати, Клеме? Ця поїздка не така-то й цікава.

— Ні, Гарольде, — відповів Доусон. — Я подивлюсь, чи не можна щось зробити з насосом. Це, мабуть, якраз те, на чому я розуміюсь. А ти можеш їхати до Менсурі, як і збиралася.

Вона бачила, що він, як людина практична, широко зрадів, що зможе стати їм у пригоді. Їй було тільки смішно з того, як легко Доусон і Гарольд зверталися один до одного на імення. Те, що мало зміцнювати, здавалося, робило їх слабкими.

Гарольд поїхав, а Доусон заходився лагодити насос, і їй нічим було заповнити ранок, хіба що сидіти й дивитись на випари, які піднімались над дельтою. Вона почала перечитувати збірку поезій, і поступово стала відчувати, якою бентежністю дихають окремі слова, а іноді й цілі рядки. Про кохання мовилося словами, з яких струміли густі пахощі плоті. Пригадалася їй чутка про те, що якийсь араб згвалтував у парку англійку. Івлін поклала книжку. Вона не вірила, що можна згвалтувати жінку без її згоди.

Але пахощі вперто трималися, пахощі тужавих слів, поту і темно-червоних троянд, що росли на нільському мулі по той бік віконниць.

Потім прийшов Доусон і попросив у неї ганчірку. У нього був такий задоволений вигляд!

— Як ви забруднили сорочку,— зауважила вона байдуже.

— Я її виперу,— відказав він,— опісля.

— О, ні,— обурилася вона.— Вам її виперуть.

Поки шукала підходящу ганчірку, цілком опанувала себе. Вона принесла стару шовкову комбінацію леді Берд.

— Може, вона ще добра? — спітав Доусон.

— Не думаю, — відповіла вона й засміялася. — А якщо й так, то її ніхто не спохопиться.

Звичайно ж, Уїн, яка виписувала на свято капелюшок з Парижа і відсыпала його назад, а потім замовляла літаком інший, — не спохопиться!

— А як насос? — спітала Івлін, навмисне наголошуучи на останньому слові.

— Ми його полагодимо, — відказав він серйозно.

Але вона не чула його відповіді, бо зачаровано дивилась на шовкову комбінацію Уїн, що звисала з його голої руки, закапаної чорним машинним мастилом.

Вони зустрілися на короткий час тільки за ленчем.

Коли пополудні вона лягла відпочити, то раз у раз чула, як дзвінко брязкає метал, розколюючи мертву спекотну тишку. Він же був хворий, він може дістати сонячний удар, подумала вона, але хіба спиниш чоловіка, коли йому заманеться щось зробити! Як добре, що вона одружилася з Гарольдом, він ніколи не буває таким категоричним у своїх бажаннях. Як це їй пощастило його зустріти? І чи зустрінеться він їй сьогодніуві сні?

На якусь мить вона справді його побачила, але ні, то був Доусон. Він сидів за круглим, залізним, перекошеним столом і запихався шматочками сиру, нарізаними, як для мишоловки.

— Чого ви так єсте? — спітала вона.

— А ви вмираєте з голоду, адже так, місіс Фезекерлі? — промімрив він, напхавши повен рот хлібом. Вона обурилась, почувши своє прізвище, і з відразою дивилася, як сиплються крихти.

Прокинувшись, вона помітила, що на правій щоці в неї залягала зморшка. Це її роздратувало, та коли прийняла ванну й напудрилася, то зморшки як не було. У голові в неї довго крутилася мелодія старого танго, а ввечері її став переслідувати запах пароплавної палуби. Це природно, міркувала вона, адже половину життя багато австралійців проводять на морі, добираючись куди-небудь.

Зустрівши Доусона, вона спітала його, виблискуючи своєю найяскравішою губною помадою.

— Мій Гарольд ще не повернувся?

— Ні, — відповів він.

У чистій сорочці і в тих самих синіх штанях, бо інших, очевидно, тут у нього й не було, — він мав якийсь карикатурний вигляд.

— Яка досада! — мовила вона. — Обід буде жахливий. Та однаково він був би жахливий.

Наливши йому віскі, вона спітала:

— Ви раді, що ви австралієць?

— Я вже про це й забув.

— А я рада, що я австралійка, — сказала вона. Її було байдуже, повірив він їй чи ні.

Вона справді тішилася тим, що її дівочі літа минули в Австралії.

— Як ви гадаєте, з Гарольдом нічого не трапилось? — спітала вона.

— Чого б це з ним мало щось трапитись? — заспокоїв він її. — Люди часто повертаються навіть тоді, коли вже й не сподіваєшся.

Вона подумала, що цей страх у неї, мабуть, від джину. І щоб заглушити його, вирішила заговорити на тему, якої в нормальному стані вона не наважилася зачіпати.

— Ви не розумієте,— почала вона,— ким для мене є Гарольд. Хоч ви можете говорити з ним про щось таке, чого мені ніколи не збагнути.

У Доусона був спантеличений і розгублений вигляд.

— Але ж...— промімрив він.

Вона запропонувала йому прогулятися трохи. Це краще, ніж сидіти, пити джин і думати про автомобільні аварії та подружнє життя.

— Ми не згадували про подружнє життя,— зауважив Доусон.

Отакий він був чоловік.

Та хай там як, а вони опинилися вдвох у темряві. Хоча чарівної природи дельти не видно було, запах її відчувався: сухої конюшини і кізякових вогнищ. Коли вона вперше приїхала до Єгипту і її сказали, що то горить гній, цей звичай її обурив. Але поступово вона зрозуміла, що це зручно за кочового способу життя, яким досі живуть єгиптяни. Того вечора в небі світилися зорі, на які вона спочатку часто задивлялася, поки не призвичаїлася до них.

— А хіба ми не говорили про подружнє життя? — сказала вона, перечепившись об щось у темряві.— По-моєму, ми говоримо про це майже безперестану.

Вона аж зашкутильгала від болю в щиколотці, але він не спробував підтримати її.

— Не знаю, не знаю, місіс Фезекерлі,— відповів він,— хоч я зрозумів, що вас ця тема буквально переслідує.

— То ви ніколи не були одружені? — вихопилося в ней.

— Ні,— підтверджив він.

Івлін подумала, чи не видно в темряві, як вона роззявила рота.

— Кажуть, коли чоловік не одружиться до тридцяти років, то він або великий егоїст, або аморальний. Цікаво, а ви який?

Отже, їй нема чого шкутильгати.

— Більшість чоловіків як одружені, так і неодружені помірно егоїстичні і помірно аморальні,— сказав Доусон.

— Ви не хочете мене зрозуміти! — вигукнула вона.— Я кажу про затятих холостяків.

— Не розумію, місіс Фезекерлі, чого це вас так цікавить,— сказав він.— Ви ж маєте те, що вам потрібно.

— Звичайно! Звичайно!

У темряві вона вдарилася лобом об мангове дерево. На неї поспалає листя і власні слова.

— Але ж ми розмовляємо, щоб підтримати настрій, правда? — наполягала вона.— І краще взнати одне одного. Чому я вас зовсім не знаю?

— На це я не можу відповісти,— сказав він.— Якщо ми маємо намір узнати людину, ми взнаємо її.

У мерехтливому свіtlі зірок вона бачила його обличчя, і воно нічого не виражало для неї. Це її лякало.

— Ви справляєте на мене враження людини, яка нічого не боїться,— мовила вона.— Цього досить, щоб злякати того, хто вже наляканий.

— А чого ви боїтесь? — спитав він.

— Майже всього. Жити в цій країні! — Її думки плуталися.— Англійської вимови. Скорпіонів! — Вона вхопилася за скорпіонів.— Навіть тепер, по стількох роках у Єгипті, я страшенно боюсь, що забуду подивитися і взую туфлю, в якій сидить скорпіон.

І, на її подив, її рука вхопилася за його грубу руку. Було таке відчуття, наче вона оце вперше в своєму житті торкнулася мужчини. Нараз її заполонило нестримне бажання притулитися до нього ще ближче, ще дужче розчинитись серед ночі й жаху. Скорпіони були потрібні їй лише як відправна точка. Якби грубе й незgrabne тіло Доусона виявилося чимось принизливим для її гідності, вона, щоразу з каяттям згадуючи про це, могла б повернутись думкою до скорпіонів.

Вони вийшли на межу плантації, де в зеленаво-сріблистому світлі текла чорна вода і сільські хати розколювалися від галасування арабів. Тільки Доусон був твердий і незрушний.

— А ви знаходили хоч одного? — спитав він.

— Кого? — пробелькотіла вона.

— Скорпіона.

Він засміявся, наче хлопчисько, і вільною рукою сперся на стовбур молодого мангового дерева.

— Hi,— відповіла вона.— Але очікувати ще страшніше.

Коли б навіть їхня прогулянка тривала кілька років і вона тулилася й пригорталася до нього за всіма правилами, що їх якось вивчила, вони обое лишилися б на диво незворушними. Доусон неначе покинув своє дуже тіло, тільки й того, що воно, як відчула Івлін, легенько тремтіло.

— Ви чекаєте смерті, — міркував він у голос, — ще навіть не взувши своїх черевиків? А ви киньте думати про це. Бо інакше не варто й жити.

— Еге ж, я дурна, я це знаю. Така вже моя доля, щоб мені завжди нагадували про це. Я це знаю! — повторила Івлін і захлипала.

Вона стояла поруч нього в зеленавій темряві єгипетської ночі і плакала. Тепер, коли від нападу хтивості — чи то була хтивість? — лишилося в пам'яті не більше, ніж лоскіт гробої волосини, вона страшенно хотіла, щоб він не думав, що вона безплідна.

— Вибачте.— Вона слухала себе ніби здалеку.— Мені раптом стало так сумно. Згадався наш хлопчик. Ви знаєте, що ми втратили нашу дитину?

— Hi! — здивовано вигукнув Доусон.

І втупився в неї не менш здивованим поглядом.

— Він упав у канал.— Івлін схлипувала і схлипувала.— Розумієте, містере Доусон? Ви можете це зрозуміти?

Її мучило бажання обійняти велику стрижену голову своєї дитини. Її загиблої дитини.

— Скільки років було хлопчикові?

Почувши це питання, вона ледве не зареготала, але не змогла порушити трагічної урочистості моменту, яку створила сама. В Доусоних серйозних очах світилися зелені вогники.

— П'ять,— порахувала вона.

Він і не помітив, що відповідь довелося витягувати з неї. На мить вона знову заволоділа його короткими, спініліми пальцями, чого їй тепер не дуже й хотілося; насправді вона їх жахалася, як самої себе.

— Ви ніколи не повинні... — вона повільно добирала слова, — ніколи не торкайтесь цього в розмові з Гарольдом. Він був такий засмучений, що й уявити не можна. — І похапцем додала: — Ми самі про це ніколи не говоримо.

Дивак Доусон все ще дивився на неї розгубленим поглядом, а вона все ще мліла у вигаданому стражданні.

Невдовзі вони побачили світло від автомобільних фар.

— Івлін, люба, вибач мені! — сказав Гарольд. — Ніяких особливих причин немає. Просто я припізнився.

Вона не змогла навіть відчути, що з нею погано повелися.

— Ми вже почали турбуватися про тебе, — сказав Доусон.

— Чому? — спитав Гарольд.

Ніхто не відповів.

— Усе гаразд, — сказала Івлін. — От тільки на кухні... Я не можу поручитися за обід.

Змахнувши з волосся павука, вона зайшла в дім, щоб поновити косметику на обличчі.

Вранці Гарольд прийшов до неї і сказав:

— Доусон вирішив повернутися до Александрії. Він хотів замовити таксі. Але я сказав, що одвезу його сам.

— Справді? — вигукнула Івлін. — Який він чудний! У нього ж іще кілька вільних днів, і він не знає, куди їх подіти.

— Може, він хоче відвідати ще когось із друзів перед тим, як сісти на свій пароплав у Порт-Саїді.

Коли вона вийшла надвір, Доусон силкувався замкнути один із замків на своїй валізі.

— Який жаль, що вам треба так поспішати, — сказала вона. — Але я розумію, що вам хочеться побачитись перед від'їздом із професором Прото. Я завжди думатиму, що він має зуб на мене через те, що не було змоги запросити і його.

Тепер, коли вже все позаду, удавати щирість було значно легше.

Доусона, либонь, дуже цікавив поламаний іржавий замок його дешової валізи. Він безперестанку клацав ним і клацав.

— Протосінгелопулос? — перепитав він. — Я гадаю, він уже поїхав до Греції.

— Але Гарольд казав...

Гарольд саме кликав араба, щоб той витер вітрове скло автомобіля. Він стояв до них спиною. Не можна було з певністю сказати, чи він чув їхню розмову, чи ні. Гарольд постійно клопотався автомобілями. Або бавовною. Або своею дружиною, подумала вона з болем.

Вона збагнула, що Доусона зовсім не цікавить замок. Просто він одводив погляд, щоб приховати те, що знов, і поїде геть із її таємницю. На щастя, він був надто дурний або надто чесний, щоб скористатися нею.

— До побачення, містере Доусон, — сказала вона. — Сподіваюся, скоро ви будете зовсім здоровий.

Він якось дивно засміявся і, вступивши погляд собі під ноги, відповів:

— Я не почував себе хворим. У мене нічого не боліло. Це лікарі. Це вони сказали мені, що я хворий.

Потому Гарольд поїхав зі своїм докучливим другом. Доусон помахав рукою. Гарольд помахав теж. Саме на Гарольді спинився її погляд, і коли він просигналив, вона подумала, що тепер їм ніхто не заважатиме бути разом. Іноді вона ловила себе на думці, що хотіла, аби Гарольд серйозно захворів, і тоді вона могла б проявити свою сховану глибоко в душі відданість. Вона уявляла, як він лежить при затіненому свіtlі, уявляла його восковий профіль під сіткою від москітів. А вона тим часом убирає в себе його гарячку.

Але хвороби завжди мутили, не його, а її, несерйозні, дріб'язкові. Це було принизливо.

У шістдесят років Івлін Фезекерлі досить добре збереглася. Колись вона була, як скіпка, тепер у неї з'явилася фігура, до того ж вона вміла добирати капелюшки. На щастя, в неї непоганий смак, говорило її дзеркало. Вікна ж, особливо вікна в автобусах, підтримували її в цьому переконанні, тим часом як вона сиділа, раз у раз торкаючись чоловікового плеча, бо, вийшовши на пенсію, Гарольд майже завжди був з нею поруч.

Часом вона замислювалась, наскільки чоловік, справжній чоловік, такий як Гарольд, усвідомлює, яку роль у його житті відіграє жіноча слабкість. Вона думала про це й того дня, коли вони поверталися з узбережжя. На пій було пальто з димчастим лисячим коміром, не дуже модним, зате вічним, схожим на той, що його носила королева-мати.

— Прасування — це клопіт неабиякий,— мовив Гарольд.— Але можна заплатити якісь жінці, і вона випрасує. Мабуть, саме так і робить наш приятель Клем. А ходити по крамницях? Я не можу бачити чоловіка з сіткою для продуктів.

— Ти мене дивуєш,— сказала Івлін.— Чого тебе так цікавить така нецікава особа, як містер Доусон?

— Клем цікавить мене надзвичайно.

— Звісно, про смаки не сперечаються. Взяти хоч би книжки, що ти купуєш! Я не можу втримати в пам'яті імена персонажів російського роману від сторінки до сторінки.

Вона вибачливо засміялася. Івлін не раз робила що-небудь таке, чого не могла терпіти, аби тільки Гарольдові цього хотілося.

— А Доусона, пригадую між іншим, я якось бачила з книжкою,— вела вона далі, приплющивши повіки.— Цікаво, чи й справді він може читати.

— Я не думаю, що в нього є потреба читати.

— Що ти говориш, любий!

Гарольд бачив свого друга в такому свіtlі, що вона аж очі заплющила.

— Клем справляє враження людини, замкнутої, як... як щось таке... ну, скажімо,— він весь напружився, підшукуючи потрібне слово,— як брила скла.

Івлін розплющила очі. Гарольдувесь спіtnів, неначе подолав перешкоду.

— Та хто він, зрештою, такий? — спитала вона.— Якийсь там пароплавний механік! Вийшов на пенсію й оселився на австралійському узбережжі. Ну то й що?

— Може, саме по собі його життя й не дуже цікаве. Але ж скільки він увібрал у себе... і передумав... і пережив.

Гарольд майже задихався, вимовляючи ці слова. Аж вийняв із рота люльку.

Івлін дуже стурбувалася.

— Що в нього за хвороба була? — спитала вона.— Коли його висадили з пароплава в Єгипті?

— Здається, нервовий зрив.

Івлін облизала губи.

— Ти мені не казав,— мовила вона.

— Не казав? Я не завжди про все розказую. Як і ти.

— Я стараюсь розказувати,— відповіла вона.

Автобус уже в'їздив у місто. Тепер, коли вони знову його побачили, обое подумали про те саме: чого вони вибрали це місто для життя?

— Що мене найбільше захоплює в Доусоні,— раптом сказав Гарольд Фезекерлі,— це його вміння вибирати.

— Ти не можеш сказати, що ми з тобою цього не вміємо,— сонно промимрила Івлін, бо її заколисало в автобусі.

Зненацька вона обернулась до чоловіка і спитала аж надто серйозно, що не було для неї властиво навіть тоді, коли вона хотіла бути серйозною.

— Гарольде, як ти гадаєш, Доусон — дивак?

— Чого ти раптом про це питишаєш?

— Не знаю,— відповіла вона, знизавши плечима.— Кажуть, що на морі люди робляться диваками.

— Це ж не військово-морський флот. На пасажирських пароплавах жінки не дають їм такої можливості.

— Звісно, ні!

Вона захихотіла. Їй сподобалося, як він це висловив. Добре все ж таки, що вона одружилася з Гарольдом; він-бо вмів і любив перекинутися з нею дотепами, коли їй цього хотілося. Він шанував витонченість її вдачі, яку більшість чоловіків, напевне, не зрозуміли б.

Невдовзі вони були вже в ліфті будинку, де мешкали. На гілках чавунних троянд, на стеблах колись позолочених лілей, на дверях, що іноді застрювали, лежав шар пилу. Площадки сходів опускалися назустріч ліфтові. Фезекерлі вважали ліфт одним із своїх благ. Проте Івлін завжди боялася притулитись до його металевих квітів, до їхньої брудної слизької роси.

Сьогодні ввечері, зайшовши навпомацки до свого передпокою, вона зітхнула й сказала, не соромлячись банальності своїх слів:

— Нема ніде краще, як у себе вдома, чи не так?

Принаймні тепер можна себе полегшити. Гарольд протиснувся боком у тісну вбиральню і стояв там, немов кінь, у якого підломилися коліна. Від сходів донеслися крики угорською мовою. Для Гарольда Фезекерлі, який спорожняв сечовий міхур, заліznі труби на противлежній стіні у стилі нео-Тюдор обернулися артеріями життя.

— Я гадаю, навіть містер Доусон любить свій незатишний, скособочений будиночок,— мовила Івлін, продовжуючи, як це часто траплялося, діалог, у якому чоловік не брав участі.

Івлін щось робила зі своїм волоссям. Вона вже, здається, встигла подбати про найпершу необхідність — свій рот. Її губи аж горіли темно-червоною помалою. Звичайно, він не зміг би жити без Івлін.

Він увімкнув радіо. Передавали якусь п'єсу, але вони її не слухали; бо коли Івлін принесла херес, якого обоє насправді не любили, вона обернулася до нього і, кліпаючи віями, почала:

— Мені сяйнула одна думка. Цікаво, що ти на це скажеш?

— Тоді викладай,— мовив він, вихиливши чарку сухого хересу.

Івлін ще якийсь час кліпала віями.

— Мені не хотілося б утрутатися в чуже життя,— вела вона далі,— але я зненацька згадала про Несту Пайн... ну, у зв'язку...— тільки ти не смійся — ... з Доусоном.

Відтак Івлін зробила саме те, що сказала йому не робити: закинула голову й засміялася, крутячи в руках разок перлів.

— Неста Пайн? Боже праведний! Що тебе навело на цю думку? Неста Пайн!

Йому чогось зовсім не було смішно.

— Я знала, що тобі це видається дивним,— мовила вона поблажливо,— але я сподіваюся переконати тебе, що в цьому є сенс.

Вона всілася, виставивши ті частини свого тіла, які завжди були надто худими, але ж він любив її. Тільки Гарольд знов, як заздрила вона ногам Уїн Берд.

— А хіба Неста,— почала Івлін,— не заслужила хоч у кінці життя на щось добре?

— Але ж, на твою думку, Клем не таке-то вже й добро.

— О, на мою думку! — Вона опустила очі. — Якщо тебе цікавить моя думка.

Тепер він був надто заінтересований, щоб сперечатися.

— Неста надто спокійна,— зауважив він.

— А він?

— Також.

Ситуація була серйозна, але вона, здавалося, не розуміла цього. Та він і не сподівався, що вона зрозуміє. Це тільки він стривожився. Він знов Клема дуже близько, аж до тієї волосини, що, як казала економка, вросла всередину і викликала чиряк. Економка з усієї сили натиснула на чиряк, і Клем витримав. Але чи зміг би він витримати най-добріше, найлагідніше ставлення Нести Пайн?

— Вона неабияка куховарка,— сказала Івлін.

Якщо він і дозволяв їй говорити далі, то тільки від звички, бо ж вони так довго прожили разом. Вони все ще спали разом, либо нь, раз на два тижні. Він таки любив її.

— Я це знаю,— вела далі Івлін,— бо якось у них снідала, коли вона жила з місіс Бутройд.

— Дивно, як Неста мирилася з тією старою каргою.

— Я б не сказала, що старенька була каргою,— заперечила Івлін.— Неста, по-своєму, теж буває нестерпна. Але з чоловіком усе буде інакше. В усякому разі, вона вміє добре готувати. А для літнього чоловіка це головне. Травлення має велике значення.

— Гм! — озвався Гарольд.

— Її мати навчила,— не вгавала Івлін.— Мені дуже шкода Несту. Колись було неважко знайти місце для добре навченої, незаміжньої жінки, з гарної родини, але без прибутку. Тепер на них просто немає попиту, як і на покоївок.

— Й жилося зовсім непогано з княгинею. У ті дні вона не куховарила.

Івлін підкинула ногами й захихотіла.

— Еге ж, їй було непогано з княгинею!

Івлін любила такі розмови. Вони вже говорили про все це не раз. Після другої чарки хересу Гарольд теж майже тішився цим.

— Жили на всю губу,— провадила Івлін.— У багатьох країнах.

Вона бавилася своєю знову повною чаркою.

— І нічогісінько від того не лишилося,— зітхнула вона.

— Інакше не могло й бути,— мовив Герольд.— Половина австралійок, повернувшись, мають такий вигляд, наче їздили не далі Леури.

Івлін усміхнулася й кивнула головою.

— Вони були якісь родичі, чи не так? — спитав Гарольд.— Неста і княгиня?

— Що? — обурилася Івлін.— Та я ж казала тобі, Гарольде, я ж казала!

Це була одна з тих ігор, у які вони гралися.

— Неста Пайн і Едді Вулкок були двоюрідні сестри... З материного боку. Мельбурн. Стара матуся Вулкок була рішуча жінка. Ніхто не здивувався, коли Фернандіні Лунго вхопився за Едді під час їхньої першої ж поїздки в Європу. Гідкий чоловічок, як на мене, але він покинув її. Едді була щаслива, діставши його титул, а князь — її ковбаси.

— Я ще пам'ятаю ті ковбаси.

— Авжеж. Дуже популярні свого часу. Був один сорт, де до м'яса домішували помідори. Жахливий! — підхопила Івлін.

Фезекерлі съорбали свій херес і забули про спиртне, яке ним замінили. Вони й самі були, мов заспиртовані зразки минулоЕ епохи.

— Треба йти і принести обід,— зітхнула Івлін.

Гарольд не квапив її. З роками він став мало цікавитись їжею. До того ж його уяву заполонила Неста Пайн: велика похмура жінка, завжди з якими пакунками в руках. Пакунки звисали в неї з пальців, наче кетяги коричневих, соковитих плодів. Люди наймали її купувати для них.

Івлін зовсім розмріялась.

— Я бачу, як вона плете, сидячи в кріслі-гойдалці в отій химерній хатині над морем. Неста завжди чудово плела. Вона захопилася плетінням ще в школі. Ніхто з дівчаток Маунт-Палмерстона її не любив. І я думаю, що плетіння було для неї якоюсь розрадою. Вона часто пропонувала навчити нас. Але нас воно не приваблювало. Ми були тоді злісними малими створіннями.

— Я думав, ти любиш Несту.

— Так я ж і люблю її. Таких людей, як Неста, треба любити. Інакше життя було б нецікавим.

— В усякому разі, я в цьому не помічник.

— А я тебе й не прошу щось робити,— відказала Івлін.— І сама не збираюся багато брати на себе. Чоловіків і жінок підштовхувати не слід. Треба тільки трошки допомогти природі. Звести їх докупи. А там нехай самі перемішуються.

Вона ніби напустила туману, і Гарольд відчув, як огортає його щось холодне й сіре.

А Івлін сиділа, подавшись уперед, виставивши свої гострі лікті, й усміхалася. Мета, що з'явилася у неї в житті, розгладила зморшки на її обличчі.

— Тепер я таки маю подбати про наш обід,— сказала вона трохи збудженим голосом.

І пішла на кухню відкривати бляшанку лосося.

Очевидно, саме прізвище¹ допомогло Івлін побачити Несту, що сиділа під однією з високих сосон, які росли на вітряному схилі Маунг-Палмерстона. Чи, може, дерева тільки здавалися такими високими дівчаткам, що колись гралися на слизькій глиці. Запах і шум сосон весь час переслідував Івлін відтоді, як вона знову вирішила втрутитись у чуже життя. Йй весь час ввижалася також Неста. Проте тепер під деревом сиділа не учениця старшого класу, а пишногруда жінка, якою Неста зрештою стала. Вона майже завжди носила вузькі й сірі плетені сукні. Або костюми з картатими спідницями, темнішими чи світлішими, але завжди сірими. І хоча час позначився на її обличчі, волосся в ній залишилося напрочуд чорним без допомоги хімії. Під важким колючим гіллям її волосся все ще мінилося дивним полиском, але гладке тіло було сірувато-коричневим, наче кора. Вона сиділа і плела, посміхаючись якоюсь внутрішньою посмішкою.

Але в уяві Івлін побачила Несту з дівчачими косами і юним тілом. Інші діти кудись побігли. Довгі темні коси були зібрані на потилиці тоненькою коричневою стрічкою. Чи може, то була сіточка для волосся? Івлін не роздивилась тоді як слід. Мабуть, вона всю увагу зосередила на позі: Неста тримала в'язальні дротики, наче приготувалася до якогось ритуалу.

— Чого ти завжди плетеш? — спитала Івлін.

Неста ніби й не чула, хоч її широке обличчя освітилося таємничою усмішкою.

— Я тільки-но почала,— мовила вона, розпускаючи те, що виплела.— Я ще не вирішила, що це буде. Хочеш, виплету щось для тебе, Іві?

Вона притулила вовну до голої прищуватої шиї Івлін.

— Мене звуть не Іві,— запротестувала Івлін.

Її чарувало і водночас викликало відразу те, що Нестині груди вже майже сформувалися. Схожі на молочні булочки.

І вона побігла геть. Крізь паході живиці і шум сосон. Власні кроки гналися за нею по слизькій глиці.

— Схаменися! — закричав Гарольд з другого ліжка.— Ти трясеши усю кімнату.

— О-о-х! — застогнала вона.— Мені, либонь, щось приснилося.

— Що саме? — спитав Гарольд хрипким спросоння голосом.

— Я не знаю,— мовила вона жалібно.— Може, Берди і їхня жахливі бензозаправна станція?

У неї затерпляла шия. У такому віці у сні її справді не набагато краще відпочинеш, ніж коли не спиш. Величезна різниця, а чи сумнівна перевага, лише в тому, що уві сні плани для тебе будуються, а в житті ти мусиш планувати сам.

Чи снилися їй Берди чи ні,— а вона таки думала, що не снилися,— проте Івлін вирішила зробити те, що давно збиралася: послати Уїн синю сукню, яку хотіла вже викинути. Зрештою, це була гарна сукня, звісно, не з золотої парчі, але її ще довго можна носити. Івлін не похвалилася Гарольдові про це. Вона хотіла ще натішитися, обдумуючи свій план у всіх деталях. Знов і знов уявляла вона собі, як вологого холодного

¹ Пайн по-англійському — сосна.

ранку в графстві Суррей Уїн одержує пакунок і починає розв'язувати шпагат. Вона бачила Уїн, якою її пам'ятала: обличчя кмітливої кози, що живиться плітками, штурхаючи рідко, зате вміло. Уїн тепер уже, мабуть, стара. Неллі Уоллес, що смердить бензином.

Івлін здригнулася на своїй зім'ятій постелі.

— Вони надто короткі,— пробурмотіла вона, підтягуючи простирадло.

— Що коротке?

Гарольдів голос часто звучав уночі так сухо, ніби свідчив, що увісні її чоловік був з іншою жінкою. У ті дні, коли вони спали на одному ліжку, Гарольд, повертаючись, дряпав, мало не рвав нігтями ніг простирадла.

— Дешеві простирадла,— гірко відповіла вона.— Коли всі добре єгипетські простирадла зносяться, нам доведеться вирішувати, що принести в жертву — наші груди чи ноги.

Гарольд мовчав. Івлін повернула голову.

— Гарольде,— мовила вона,— я бачила увісні Несту Пайн. Тепер я пригадала.

Її голос наповнив кімнату безнадією, тією безпорадністю, яка властива чесноті в темряві.

— Я подумала, що треба тобі сказати,— зауважила вона.

Він замуникав. Хотів наче щось промирити, але тільки невиразно муркнув.

— Як, по-твоєму, Неста — лесбіянка? — спитала вона.

Гарольд укривався, дряпаючи нігтями простирадла.

— Я не вірю, що таке є на світі. По-моєму, це неможливо,— сказав він.

І засміявся. Івлін теж засміялася.

— Кажуть, що існують усякі способи.— Вона позіхнула і підібгала ноги.— Мене лише дивувало, що всі жінки, з якими вона жила, ніби досить невинні. Але Едді Вулкок, ота княгиня... її привезли до Європи такою юною. Й оберталася вона здебільшого в колах, що не дотримувались умовностей. Тіло в неї, як у хлопця. Пригадую, яка на ній була сукня. Казали, ніби розмалював її якийсь славетний художник. Футурист, здається, так його називали. На сукні Едді він намалював мисливську сцену. Якусь там богиню, чи що. Мені пояснювали той малюнок. Едді була схожа в цій сукні на звичайнісінький манекен. Вона тішилася такими речами. І зблизилася з бідолашною нудною Нестою. Та замовляла їй номери в готелях і діставала квитки для подорожей.

Івлін позіхнула.

— Звичайно, кожен робить те, що йому зручно. Але навіть ті, хто живе в розкоші, дорожать своїм минулим.

У кімнаті було темно, хоч в око стрель. Івлін Фезекерлі кортіло помити свої гарячі руки і змастити їх «Замріяним лотосом». Та ще ковтнути б зельтерської води «Алка».

— Ти не спиш, Гарольде?

Вона заснула.

Тими ранками, коли Івлін виїждала купувати відбивні котлети та оглядати магазин Девіда Джоунза, Гарольд Фезекерлі звичайно йшов у якийсь парк. Та потім йому спало на думку, що літні чоловіки, які сиділи на лавах, демонстрували найнепривабливіший бік життя пенсіонера. Треба знайти роботу, принаймні на частину робочого дня. Але

зважитись на це відразу він не міг,— дивно, бо ж колись він ніколи не відкладав жодної справи у довгий ящик,— і тому часто просиджував весь ранок у квартирі. Брався за книжку. Чи просто сидів у скрипучій тиші поганеньких меблів, серед лискучих синіх подушок.

На цьому синьому тлі, ніби над морем, Гарольд бачив Клема Доусона, що скрадався, мов звір, поміж трав та чагарників. Або бачив Клема, такого ж мовчазного й настороженого, в порожній кімнаті, спорудженій із тиші. Існують, певно, такі люди, які вміють використовувати тишу, так само як і такі, що вміють користуватися інструментами. Гарольд жодної речі не зробив своїми руками, а тиша тільки дратувала його.

Трохи збентежений, він з цікавістю подумав, чи вірить Доусон у бога. Мабуть, він не відчуває в цьому потреби. Гарольд ніколи не вірив і, хоч іноді його турбувалася думка про бога, побоювався торкатися таких високих матерій.

Натомість він брався за «Війну і мир», хоча його й лякала товщина книжки. Якось уранці, коли він почав читати чи принаймні поновляти в пам'яті дійових осіб, Івлін убігла до кімнати з сіткою, в якій були не продукти, а щось інше.

— Нізащо не здогадаєшся! — Від поспіху й збудження вона аж зблідла.— Я оце здібала Несту... Пайн... у галантерейному магазині Джоунза. Вона живе... ох, у якомусь пансіоні. Обіцяла зайдіти. Так піби й справді все це визначено долею наперед.

Остання фраза здалася Івлін такою вдалою, що вона аж засяяла.

— Ти й справді збираєшся накинути бідолашному Доусону цю жінку?

— Не зовсім так,— відповіла Івлін і засміялася.— Я не така самовпевнена.

Із сітки для продуктів вона дісталася моток шовкових ниток, який був метою її ранкового виходу, і пішла покласти його на місце.

На щастя, того дня, коли Неста завітала до них, вони не пішли на прогулянку і були вдома. Чи то Неста була дуже неуважна, чи дуже обачна, але так і не призначила для свого візиту якийсь певний день. А проте коли з'явилася, то увійшла з таким виглядом, ніби її чекають; поспілала на видноті свої пакунки, потім сіла й сама.

Розмішуючи чай, Неста звернулася до Івлін тихим безбарвним голосом, який виходив у неї звідкись із глибини:

— Того дня, коли ти сідала в місіс Бутройд, відбулася невелика сцена, як ти пішла.

Неста засміялася, щоб оживити в собі цю сцену.

— Коли ти пішла, місіс Бутройд спітала: «Як ви гадаєте, я їй сподобалась?» Вона дуже любить підсобатись.

— А що в цьому такого? — зауважила Івлін.— Для мене це теж важливо. Хоч я й не думаю, що подобаюсь багатьом людям,— додала вона очікувано.

Неста провадила:

— Я вже й забула, що сказала тоді, аби її заспокоїти. Проте її вже годі було заспокоїти. Вона причепилася до поросяти. Пам'ятаєш, у нас було на сніданок порося?

Івлін не пам'яталася.

— Місіс Бутройд сказала: «Сьогодні ваше порося не таке, як завжди. Де хрустка підсмажена шкурина? Якийсь панцир. А ви ж умієте його готувати».

Гарольд Фезекерлі мало не позіхнув, але стримався.

— Дивно, що ви не пішли від неї.

— Зрештою, — зауважила Івлін, — це ти зробила їй послугу.

Івлін сподівалася, що жахливі тістечка в паперових чашках — усе, чим вона могла пригостити Несту, — хоч на вигляд краї, ніж на смак. Неста ж бо сама винна.

— О, я їй була потрібна! — заперечила Неста. — А хіба часто буваєш комусь потрібен.

Івлін підвела очі, наче знову напала на слід.

Неста припалаювала сигарету. Вона звикла до щипчиків ще тоді, коли вони були модними, і відтоді завжди користувалася ними, хоч мода на них давно минулася... Івлін пригадала, як незнайомі люди штурхали одне одного ліктями, коли Неста курила в публічних місцях. Тепер вона сиділа обіч від столу, кільце щипчиків було надіте на вказівний палець, сигарета легенько тримтіла, немов сокіл на зап'ястку мисливця. А Неста сиділа їй вишукано курила, спокійно затягуючись. Кільця диму струміли, здавалося, з кожної щілини на її велико-му обличчі, білі на білому тлі, і лише жовтувато-коричневі кола навколо очей порушували чи відтінювали цю білість.

Івлін глянула на Гарольда. Вона тішилася видінням, яке сама викликала.

— Як чудово, коли ти комусь потрібен, — мовила вона. — Не тільки місіс Бутройд. А всім.

Неста подивилася так, ніби Івлін забагато собі дозволила, але не заперечувала, що служити іншім — її професія. Вона все курила. Тільки сигарета, затиснута маленькими срібними щипчиками, тримтіла дужче.

— Навіть княгині, — не вгавала Івлін.

Чутно було на відстані, як у Нести забурчало в животі.

— Едді ніхто не був потрібен, — мовила вона. — Але час від часу вона уявляла, ніби має в комусь потребу.

Гарольд, може б, широко пожалів цю велику жінку, одягнену в усе чорне, чиї стегна заповнювали вузьке скрипуче крісло палісандрового дерева. Але Нестине схоже на ріпу тіло не бажало співчуття.

— Уявляти, що тобі хтось потрібен — це те саме, що відчувати потребу. — Брижі на тістечках утратили форму, поки Івлін викладала їх. — А крім того, Едді так любила тебе.

Нарешті Неста вийняла недокурену сигарету із срібних щипчиків. Підвелася і повернулась до своїх пакунків, що лежали купою на видноті. В неї були широкі чорні стегна і повна біла зобаста шия. Івлін не могла пригадати, щоб коли-небудь бачила Несту в чорному.

— Вона не любила мене, — вихопилося в Нести. — Я дратувала Едді. Я доводила її до сказу.

Під горло її підготився клубок, а білі щоки задвиготіли. Вона похапцем зібрала пакунки і поприв'язувала їх до пальців шворкою, що врізалася в них.

Гарольд не міг дивитись на неї.

Івлін це так знервувало, що вона засміялася.

— Це теж, — захихотіла вона, — може свідчити, що ти була потрібна Едді. Щоб було кому дратувати її.

Неста вже заспокоїлась. Вона всміхнулася, бо подумала, що довгий шарф, який виплело для неї життя, був таки непоганий, хоч і не гладенький.

— Перед тим, як прийдеш наступного разу,— мовила Івлін,— по-передъ нас, і ми краще підготуємося.

Вона торкнулася на мить щокою до Нестиної щоки, неначе прощось таємно змовляючись із нею.

Коли вони залишилися самі, Гарольд завважив, що Івлін аж сяяла.

— Наступного разу мене не спіймаєте,— мовив він.

Івлін розрерогалася.

— Не будь дурником, любий Гарольде. Доусон не кролик. А ти ж бачиш, що бідолашна Неста завжди сама була жертвою.

— Ти цього не зробиш!

— Ні-ні-ні! — Вона відкинула голову назад.— Хіба в Доусона немає своєї волі? Жодного чоловіка не примусиш до цього!

Вона дивилася на Гарольда, який був їй потрібен не менш, ніж усім тим жінкам Неста Пайн. Вона відчула, що під очима в неї виступили краплі поту.

— Я й не кажу, що примусиш,— буркнув Гарольд.— Примусові легше опиратися.

Це як дим. Дим, який проникає всюди крізь відчинені навстіж вікна і часом задушує.

— Ти забула,— нагадав він,— що Едді Вулкок принаймні двічі перерізала собі вени на зап'ястках.

— Едді? Невже? — жахнулася Івлін. Потім промимрила.— Мабуть, я знала, але забула.

Для Івлін Фезекерлі самогубство, навіть таке нерішуче, було чимось аморальним. Убивство легше виправдати; щоб убити людину, треба виявити мужність.

— Але все це,— зауважила вона,— аж ніяк не стосується нашої розмови і кількох моїх безневинних слів.

— Еге ж, люба,— мовив він і, сміючись, поцілував її.

Доторк його вусів відразу її заспокоїв.

Того ж таки вечора, чистячи зуби, вона гукала через усю квартиру:

— Я таки пригадала про Едді... один із випадків. Казали, що вона зробила це ножиком з перламутровою колодочкою, який їй хтось подавував. В одній газеті була фотографія: вона махала рукою з палуби пароплава, що відчалював із Саутгемптона. Зап'ясток під браслетами було забинтовано. Неста стояла поруч Едді.

Цього разу Івлін навдивовижу вміло нарізала навдивовижу тоненські сендвічі з огірками. Коли не дуже вологі, вони такі прохолодні і приємні на смак. Спекла також на топленому маслі один із тих старомодних чайних кексів, що так і тануть у роті, і купила справді дорогий віденський торт. Вона без кінця бідкалася, що не зробила торта сама.

Івлін вела всю розмову. Гарольд здебільшого мовчав — від огірків у нього одразу розладналося травлення. Доусон і Неста Пайн час від часу зверталися до господарів, і один раз міс Пайн через їхнє посередництво спитала в гостя:

— Чи містер Доусон знає,— почала вона, одвернувши обличчя й опустивши бліді повіки,— чи він знає, живучи в такому незахищеному місці, що герань краще витримує вітер, ніж пеларгонія?

Доусон ворухнувся і, здавалося, застогнав, однаке тихенько. Неста Пайн випустила дим крізь ніздри.

— Пеларгонія,— зауважила вона,— надто ламка.

Проте Івлін урвала її. Кожен має виконувати свою роль. Сама вона грала віртуозно, і в таких випадках Гарольд Фезекерлі не міг не милуватися дружиною.

— Які гарні квіточки росли на Доломітах,— вона аж очі заплющила від солодкого спогаду,— того року, коли ми поїхали туди у відпустку з Єгипту. Аж прикро було, що не можна пересадити цих квітів, які встеляли землю пишним килимом яскравого, але чистого кольору. Для них Єгипет згубний. У Сіднеї їм було б так само погано. Мабуть, жодна альпійська квітка не витримає сіднейської спеки. Містере Доусон,— звернулася вона до гостя,— я вас не примушую, але візьміть ще один шматочок цього чайного кексу. Звісно, я така собі куховарка.— Тут вона кинула погляд на Несту.— Але й у мене часом непогано виходить. І я знаю, що подобається чоловікам.

Костюм на Доусоні здавався з чужого плеча, проте то, мабуть, його найкращий одяг. Гість сидів весь червоний, його очі, либоно, теж палали б, якби не вираз щирої наївності.

Вони були такого яскраво-блакитного кольору, що, мабуть, саме через це Неста не могла дивитися в них.

Її умовили зняти капелюшок, і за хисткими кільцями диму від сигарети, яку вона так вищукано тримала, здавалося, ніби темне сплутане, мов коріння папороті, волосся і навислі жовтуваті повіки були чимсь окремим від решти її тіла. Сьогодні вона прийшла в сірому. Івлін була задоволена: сіре їй більше до лица.

А втім, Гарольд почував би себе недобре навіть якби не було огірків. Йому хотілося побуті на самоті, як це вмів робити Клем Доусон.

Доусон сидів, склавши руки з пучками рудого волосся на пальцях.

Аж ось Івлін Фезекерлі, опустивши кутики рота, спитала:

— А що ви робили, містере Доусон, останнім часом?

Бо вона відчула, що розмова вичерпується.

Доусон випростався й відповів:

— Сказати по правді, я варив повидло.

Раптом Неста Пайн засмикалася — атож, засмикалася — у палісандрому кріслі Гарольдової матері, якому вона досі віддавала перевагу, хоч воно ледве вміщувало її.

— Повидло? — хрипко перепитала вона.

Івлін уже забула, які в Нести очі. Вони були кольору топаза і близькали, аж сяяли.

— У мене повидло ніяк не виходить,— схвилювано мовила Неста.

Фезекерлі усвідомили, що Неста Пайн і Клем Доусон звертаються безпосередньо одне до одного та ще й привселюдно.

— У мене воно майже завжди підгорає,— зізналася Неста.

— Не підгорить, якщо ви вкинете три двошилінгові монети.

— Якби ж то можна було все пам'ятати! — Неста видихнула дим.— Моя тітка Мілдред Тодгантер навчала мене «секрету» з двошилінговими монетами.

Якусь мить вони дивились одне на одного. А коли збагнули, що за ними стежать, то стали поправляти на собі одяг. Неста вийняла із щипчиків недокурок сигарети. Доусон почав уважно роздивлятись кімнату.

У задушливому вологому повітрі потягло несподіваним холодом.

Івлін мовила:

— З усього того, що зробили оті чортові єгиптяни, найважче примиритися із затопленням храмів.

Івлін перечекала, поки минуло кілька тижнів, а потім сіла писати листа, що його складала майже весь цей час.

Він починався так:

«Любий містер Доусон!

На мою думку, досягши певного віку, ми дуже залежимо від своїх друзів, а тому повинні частіше збиратися під дахом...— вона зупинилася, щоб помилуватись написаним,— ...того чи іншого з нас. Нині я пишу, щоб запросити вас на невеличкий неофіційний сніданок... якщо вас не лякає перспектива покинути на якийсь час вашу улюблену домівку і порушити заведений режим...»

— Що ти робиш, Івлін? — спитав Гарольд.

— Пишу листа.

Він не розпитував далі, бо знову кому.

Івлін обурилася, не отримавши відповіді на свій лист, і казала сама собі, що нерозумно чекати чесності від такої неотесаної людини.

Аж тут надійшла поштова листівка:

«Люба пані!

Я пишу за містера Доусона, бо він хворий. Я ходжу сюди по вівторках прасувати білизну, і він попросив мене написати вам. Він справді хворий. У нього щось із серцем. Кажуть, що він одужає, і так воно й буде, бо він не зирається хворіти. Я пишу тільки тому, що він попросив мене, а вас він шанує. Але він не хоче, щоб ви чи хто інший приїжджає. Дорога далека.

Із ширим привітом!

Е: Перрі (місіс)».

Івлін сказала:

— Доусон серйозно хворий. Серце.

— Бідолашний старина Клем,— мовив Гарольд, згинаючи й розгинаючи пальці.— Треба його провідати.

— Ні,— заперечила вона.— Такі, як він, коли хворіють, не люблять, щоб їх навідували. Але ж йому треба їсти. Щоб жити. Може, мені щось понести йому?

Вони уявили його прикутим до ліжка в тій хатині, відкритій вітрам. Отож Гарольд погодився. Зрештою, Івлін — жінка.

Місіс Фезекерлі купила овочів і набрала в бляшаний казанок супу, який розхлюпався в автобусі на її синю спідницю. Цокаючи підборами по кам'янистій дорозі, вона весь час нагадувала собі, що це робиться з найкращими намірами.

Змагаючись із вітром, Івлін спустилася з кручі повз непорушні товстолисті рослини й неспокійні, немов дротяні, кущики чебрецю і підійшла до хатини. Почувши, як на кухні капає з крана вода, вона пошкодувала, що Гарольд не поїхав із нею. Пристрій для варіння яєць, схожий на абстрактний скульптурний витвір, так і впадав у вічі.

А Клем Доусон лежав на ліжку. Очі під рудими бровами на коротку мить, але виразно, розплюшились.

— Я нікого не чекав,— сказав він.

— Але ж ми не можемо покинути вас самого. Гляньте, я принесла вам трохи доброго поживного супу.

Проте він і не глянув. Знову лежав, заплющивши очі,— мабуть, один із тих чоловіків, які сердяться, коли захворіють, і їх треба умовляти, як дітей.

— Хочете, я підігрію трохи супу?

— Ні,— відповів хворий.

— Ну, тоді я поставлю його в холодильник і візьмете самі, коли вам схочеться.— Її добродійність було не так-то легко загасити.

Місіс Фезекерлі повернулася на кухню, яку тепер досить добре знала. А їй так кортіло оглянути спальню! Під час перших відвідин господар не повів їх туди.

Припасів у холодильнику було небагато, але ѿ не дуже мало. Переливши суп у бульйонну чашку, Івлін поставила її поміж інших продуктів першої необхідності. Нараз вона помітила там пудинг із рибою і, колупнувши його пальцем, переконалася: зготовлено досить уміло, навряд щоб це міг зробити хворий і самотній чоловік.

— Там є дуже апетитний пудинг із рибою,— закинула вона, повернувшись до спальні.— Такий пухкенький, і соус такий густий. Напевне, його спекла місіс Перрі, та, що писала за вас листа?

Доусон шморгнув носом.

— Ні разу за все життя та жінка не зготувала чогось такого, що можна було б їсти. Судячи з того, що вона приносить мені покуштувати.

Доусон говорив з такою пристрастю, що Івлін навіть подумала: важко повірити, що він хворий.

— Ні, це не вона,— сказав він і завагався.— Пудинг принесла міс Пайн.

— Справді?!

Від такої несподіванки Івлін вітратила мову. Але оскільки вона сама була призвідцем усієї цієї історії, то доведеться примиритися.

— Я така рада, що ви знайшли щось спільне,— мовила вона.— Принаймні в найважливішому — у їжі. До того ж Неста — прекрасна людина. На неї можна цілком покластися.

Сидячи на стільці з прямим бильцем, які ставлять у лікарнях для відвідувачів, і втупившись у свої обручки, місіс Фезекерлі прислухалася до свого голосу, що ніби рекомендував якийсь товар.

— Міс Пайн непогана жінка,— муркнув Доусон, не розплющаючи очей і скрививши носа, ніби щоб прогнати муху.

Івлін Фезекерлі могла собі уявити Нестині відвідини. Вона аж ніби прислухалася до їх спільної мовчанки. А проте, чому це має здаватися неприродним?

Виведена з рівноваги, вона з відрazoю обвела очима кімнату, яку їй так хотілося оглянути до цього неприємного відкриття. Зворушливе помешкання самотнього чоловіка. Цнотливіше навіть, ніж буфет старої діви. Штопальне яєчко, сьогодні оголене. Майже списаний теслярський олівець. Якась шворка, змотана в клубок. Гасова лампа з опаловим абажуром, все ще у вжитку. «Підкорення Перу». Пара рукавиць, котрі зимовими ранками біля моря наполовину закривають червоні, вузловаті руки Доусона.

Нараз Доусон розплюшив очі, глянув на неї і сказав:

— Міс Пайн — добра жінка.

Івлін Фезекерлі сиділа, облизуючи губи. Вона хотіла була запро-

понувати їому полагодити щось із його одягу. Замість того кахиқнула і глянула на годинник.

— Не запізнитися б мені на автобус.

І пішла на кухню, щоб забрати свій казанок. Відчинивши холодильник, іще раз відколупнула пальцем шматочок Нестиного пудинга. Він був дуже смачний, і вона ніяк не могла збегнути, чим він приправлений.

Івлін повернулася до спальні і взяла Доусона за руку:

— Клеме, любий,— вона ніколи раніше не називала його на ім'я.— Ми з Гарольдом зробимо для вас усе... заради нашої давньої дружби... усе, що ви тільки скажете.

Доусон усміхався — можливо, він засинав,— повернувшись обличчям до чисто вибленої стіни.

Тоді Івлін пішла від нього, почуваючи себе так, ніби її пошили в дурні. Спотикалася немощеною дорогою, і перед нею весь час маячили живі меблі. Її не полищала думка, що їй так і не пощастило відімкнути щось у цьому начебто відчиненому навстіж домі і що вона ні разу не відчувала у відповідь найлегшого потиску його руки.

Івлін зразу не розказала Гарольдові про Нестин візит до Доусона, а потім наче й стало пізно розказувати. Вона чекала, що Неста в якісь формі повідомить їх про свої наміри: цього вимагали правила дружби. Але Неста не приходила. Вона використала нас,— подумала Івлін,— і тепер, познайомившись із цим чоловіком, бігає за ним потай. Ну що ж, коли їй так хочеться, хай принижується. Жіноче обличчя під нерівним шаром пудри, оповите димом і серпанком сентиментальної вірності, так само як і обличчя передчасно дозрілої дівчини в потворній шкільній формі, яка плела під високим деревом, уже не мало в собі нічого таємничого: воно було хитре й лукаве.

Якось недоречно — бо ж і вся ця історія була недоречною — Івлін Фезекерлі раптом уявила літню Несту в одній з найконвульсивніших поз кохання: пружне тіло, зігнуте, як складаний ніж, широкий, схожий на блюдце, зад, перса, що піднімалися й опускалися, наче каша в горщику, поставленому на вогонь.

— Як огидно! — обурилася Івлін уголос.

Гарольд Фезекерлі, що спостерігав, як група робітників, прокладаючи тунель, вгризається в гору, обернувся до дружини, яка перебувала в полоні фантастичних думок, що заполонили її ще вдома, в їхньому нео-тюдорському коконі й не полищали навіть тут, на природі. Бо Фезекерлі вирушили в одну із своїх «веселих мандрівок», як Івлін завжди казала. Вони їхали туристським автобусом на екскурсію до «Снігових вершин».

— Що огидне? — крикнув Гарольд.

Намагаючись перекрикати людський гамір та гуркіт бурових машин, він говорив сердитіше, ніж звичайно.

— Я забула сказати тобі,— гукнула їому Івлін,— що того дня, коли я була в Доусона, я довідалася, що Неста приносилася їому рибний... рибний пудинг.

Вона з'їла губну помаду, і губи в неї були зовсім бліді. На якусь мить Гарольд Фезекерлі відчув каяття, що одружився з цією жінкою.

— Мене часто дивує, Івлін,— знову крикнув він тримтячим, як у старого діда, голосом,— як тобі вдається знаходити щось нове в тому, що вже давно минуло.

«Але гуркіт бурових машин раптом стих, і Гарольд пошкодував, що підвищив голос і піддався роздратуванню.

Того вечора в ресторані готелю містер Фезекерлі замовив до печені пляшку бордо, щоб улаштувати невеличке свято.

— М'ясо ніби не дуже тверде, правда ж? — вибачливо мовив він.

— На що ти сподівався?

Вона усміхалася йому, бо, перевдягши сукню, знов повернулася до реальності. Зиркаючи на інші пари їхніх супутників з автобуса, худорлявих і гладких, спіtnілих і сухих, вона намагалася справити враження, що вони з Гарольдом за своїм окремим столиком — вона завжди наполягала на окремому столику — були палкими коханцями, що подорожують по Нілу.

Та Гарольд зруйнував усі її зусилля.

— Той Нестин рибний пудинг, — почав він. — Чи хоч добрий він був на смак?

Усмішка на її устах, що розцвіла від спогадів про їхню молодість, зненацька зав'яла.

— Я навіть покуштувала його і повинна визнати — він зовсім непоганий.

Принаймні це запитання розбило кригу, що заморозила її стосунки з Нестою Пайн і Клемом Доусоном. Вона знову почала говорити про них. І під час тієї, як вона згодом казала, «жахливої екскурсії», ѹ опісля Івлін не раз жартувала, згадуючи про рибний пудинг, що здався б їй куди пухкішим і білішим, коли б він не був доказом Нестиної нещирості.

З м'еланхолічною стриманістю Гарольд сказав, що треба б поїхати й провідати «бідолашного Клема». Івлін погодилася: так, треба, це ж їхній обов'язок, хоч би яким вразливим і нетерплячим зробила його хвороба. Але їх ніби п'яліч розбив. Вони поїдуть, коли похолоднішає, або потеплішає, або коли хворий настільки одужає, щоб мати втіху від їхніх відвідин. Так вони й не поїхали. Ота жінка, місіс Перрі, казала Івлін, безперечно, доглядає його, вона здалася їй чудовою людиною.

Такі розмови тривали б і далі, якби Гарольд не отримав від Клема листа.

«Любий Гарольде!

Пишу тобі, щоб сповістити: ми з Нестою Пайн вирішили зробити спробу й одружилися минулого місяця. Після цього одразу поїхали додому, бо обое поділяємо думку, що в нашому віці мандрувати кудись на медовий місяць було б безглуздям. Наші звички сформувалися, — не впадаючи в крайність, можна сказати — остаточно склалися. Жоден із нас не сподівається на щось надзвичайне.

Ти знаєш, Гарольде, я не мастак висловлювати свої думки, але оце не можу не подумати, як могло б усе скластися інакше, якби ми зустрічалися частіше або якби взагалі не зустрілися. Я гадаю, на мене завжди найдужче впливало те, чого ніяк не можна втримати. Море, наприклад. Що ж до людських взаємин, то, що від них лишається після того, як їх просіяно крізь слова?

Я чую, як ти кажеш: «Що за дивний лист!» Але можеш забути про нього, і наступного разу, коли ми зустрінемось, ніщо не зміниться.

Міс Пайн... (він закреслив це слово) Неста передає вітання твоїй дружині, до якої вона, здається, відчуває глибоку прихильність».

Якщо містер і місіс Фезекерлі й не були приголомшені, то при-
наймні у вухах у них дзвеніло.

— Як безглаздо! — зауважила Івлін.

Вона раз у раз подумки верталася до листа, неначе шукаючи вікон-
це, щоб крізь нього побачити, як до всього цього поставиться. Це таки
безглаздо. Місіс Фезекерлі не сказала «непристойно», бо то було б уже
занадто. Адже вона сама, хоч і невинно, вплуталася в цю історію. Але
прихильність для Івлін Фезекерлі щось-таки важила. Хоч вона й не
була чимось матеріальним, її можна було якось довести. І Неста Пайн,
із туманними рисами обличчя й достиглою груддю, почала доводити.
Вона трохи відступила від високого дерева й подала їй щось виплетене
з вовни. Івлін аж у скронях застукотіло, так кортіло їй пригадати, що
вона тоді почувала. Але вона не могла думати про це довго, особливо
після того, як її всю ніби голками закололо. Як і в дитинстві, вона
кинулась навтіки по слизькій глиці назад до вітальні.

— Я не знаю, на що там вони «сподіваються», — мовила вона, натя-
каючи на лист, і хрипко засміялася. — А тільки вони переконаються, —
додала вона з надією, — що все це куди серйозніше, ніж вони собі уяв-
ляли. Майже з усіма так трапляється.

Але Гарольд Фезекерлі перетворився на сито, крізь яке слова про-
тікали, як вода; він весь поринув у переживання, або точніше, в те, чого
він так і не пережив. Маленький хлопчик плаче серед смороду проде-
зинфікованого туалету. Що з тобою, малий Фезеку? До нього лагідно
торкається квадратна, вкрита бородавками рука. Нічого. Відтак незви-
чайне блаженство охоплює його в сутінках серед просякнутої сечею
тирси. Морський вітер холодить шкіру, вимітає з нього все, але не
досягає найдальших куточків мозку. Блакить ока, мов запалюване
скло. Застиглий, як знак запитання, білий ібіс серед папірусу. Фантазії
і пророцтва, що стукають в абияк збиті, смолисті соснові двері.

Він весь тремтів від того, що прочитав між рядками листа. Але,
його тіпало також від страху перед грізним наближенням старості.

Вони всі були не те щоб стари, але в літах, коли невдовзі потому
подружжя Фезекерлі було запрошено до хатини на кручині. («Доусони не
могли цього уникнути», — як висловилась Івлін.) Усі вони були або над-
то худі або опасисті. Елегантний одяг давньої моди був для худих
Фезекерлі надто просторий. Тоді як і Клем, і Неста Доусон (так, Доусон),
здавалося, ледве втиснулися в одежду, яка колись, напевне, була
зручною і просторою.

Івлін відзначила, що Доусони в чомусь страшенно схожі між собою
і в той же час не схожі.

А що відзначив Гарольд, він сам не був певен. Хіба те, що крізь
шибки виблискувало море. І, звичайно, вітер. Крізь вікна Доусонової
хатини вітер завжди можна було бачити.

Подружжя Фезекерлі було запрошено на чашку чаю.

— Я мушу сказати, Гарольде, що з боку Нести це не зовсім чесно.
Особливо, коли зважити, яка з неї куховарка.

— Може, Клем цього не хотів. Не забувай, що Неста тепер не сама.

— О, Клем! — Голова Івлін крутнулася, ніби на шарикопідшипниках.— Вона дурепа, якщо не постоїть за себе.

Фезекерлі понесли Доусонам луджену підставку для грінок, хоч
Івлін боялася, що їм буде соромно брати подарунок після того, як вони
так знехтували її обдурили їх.

Та хай там як, а вони всі зібралися за столом — чашки на ньому

поставлено абияк, бутерброди на тарілках навалені купами. Івлін помітила, що цього разу на столі стояв не простий білий посуд Клема, а сервіз, який Неста, мабуть, дістала у спадок від однієї із старих леді.

Світло падало на ніжні чашечки і перетворювало їх на прозорі яєчні шкаралупи, з яких життя було видуте лише наполовину.

Гарольдова чашка деренчала на блюдечку. Деренчали од вітру погано підігнані вікна.

— О, яка гарна брошка! — підпустила шпильку Івлін.

Бо під білою зобастою шиею Нести, на сірому джемпері плетеного костюма, виднілася прикраса — пучечок мозаїчних квітів на тлі чорного мармуру. Це, звичайно, не весільний дарунок. Івлін не могла уявити, щоб грубі чоловічі руки дарували якусь італійську дрібничку.

— Це з тих речей, що дісталися тобі від княгині? — спитала Івлін.

— О, ні! — Опустивши бліді повіки, обурилась Неста. — Едді не мала жодної італійської дрібнички. Вона носила тільки коштовності. Вони належали Фернандіні Лунго. До того ж, — додала вона, пом'якшуючи свою відповідь, — ця брошка нічого не варта. Я сама її купила.

Її руки раптом заповнились чайним посудом.

— Але вона гарна, — вибачливо сказала Неста.

— Дуже мила, — погодилася Івлін, хоча її ця річ не цікавила.

Хоч і не було підстав, але місіс Фезекерлі відчула роздратування. Інцидент був надто мізерний. Неста сама визнала ординарність своєї брошки, виправивши її помилку. Проте Івлін хотілося заверещати — через свою необачність, через Доусонів — ні, через них, усіх чотирьох.

Неста розбила одну із своїх чашечок. Вона в розpacі застигла над нею і стояла так трохи довше, ніж годилося б. На ній були сірі панчохи, без сумніву, сплетені власноручно. Ноги під волохатою спідницєю скидалися на ноги невдахи-хокейста, що стоїть на льоду.

— Руки в тебе криві, чи що, — невдоволено пробурмотів Доусон. Досі він ні разу не назвав її на ім'я.

— Ти ж знаєш, що вони в мене криві, — відповіла вона грубувато.

Опустившись навколошки, він поводився так, ніби чашка палежала йому, а не дружині. Гарольд дивився на руки, що збиралі уламки, і знову пригадались йому сорочі яєчка, які Клем видував для нього, коли вони були хлопчаками.

— Не забудь — у відро для смітника, — застеріг Доусон. — У нас троє відер: одне для смітника, друге для компосту, а третє — для спалювання в печі.

На якийсь час запала мовчанка, тільки чутно було, як уламки Нестиної чашки з брязкотом посипалися, мабуть-таки, в належне відро.

Того дня Неста навіть не спробувала закурити. Натомість витягла своє плетіння. І в тому, як вона маніпулювала сірими чи світлос-сірими нитками, було щось від її манери курити.

Доусон сидів, насупивши брови, й ніби прислухався до клацання спиць. Вони обое прислухалися.

Івлін почувалася так, ніби потрапила в становище, з якого не бачила виходу.

Гойднувши сережками, вона повернулася до вікна і почала дзвінком, навмисне легковажним тоном:

— Мабуть, звідси чудово спостерігати, як заходить за море сонце! Доусон кахикнув.

— Сонце сідає на заході, по той бік гори.

Неста якось болісно усміхнулася, схиливши над плетінням.

— Ми милюємося сходом сонця,— втрутилася вона в розмову.—

Майже щоранку. Це прекрасно!

— Ви, мабуть, рано встаєте! — Івлін ковтала слова, намагаючись обернути досаду на себе в насмішку над іншими.

— Авжеж, ми встаємо рано,— відказала Неста, гордо кивнувши головою.— Ми обое.

Фезекерлі нічого не лишалося, як слухати клацання Нестиних спиць; голова в неї посіпувалась, а бліді уста ледь ворушились. Для Івлін, котра завжди боялася тиші в порожніх кімнатах, клацання кістяних спиць було також тишею, і вони з Гарольдом почали збиратися додому.

Вони озирнулися. Дивно було бачити Доусонів поруч — Клем і Неста стояли біля воріт у пригаслому вечірньому свіtlі.

По дорозі додому Гарольд з Івлін не розмовляли, вважаючи, що винне в цьому морське повітря.

Івлін мала б написати вдячного листа на товстому білому папері — це була одна з її екстравагантностей. Вона вміла писати такі листи, строчачи їх красивим почерком. Але цього разу завагалася. А тут ще розпух від артриту великий палець.

Хоча Івлін за все життя не одержала від Нести більше одного чи двох листів, вона відразу зрозуміла, хто їй написав, і не розпечатувала листа, поки прийшов Гарольд. А потім передумала і розпечатала його лиш тоді, коли залишилася знову сама.

«Люба Івлін (Івлін написала б «Моя люба»)!

Не знаю, навіщо пишу тобі, мабуть, лише для того, щоб сказати, як я тебе люблю. Я гадаю, що й Клем любить тебе, але ніколи про це не говорить. Жоден із нас не говорить багато, а це робить наші стосунки дивними: мені здається, я прожила все життя з павичами!

Люди здебільшого не знають, що павичі також спокутують свої гріхи. Я зрозуміла це під час відвідин тієї церкви над Салоніками — чи, може, то був монастир? — вона була давно покинута, і ми не могли зрозуміти... Зненацька вечірнє небо вкрили мовчазні павичі... я ні разу в житті не бачила їх у повітрі... Потім вони посідали на гілля, і їхні хвости обернулися на кедрові віти.

Я думаю, що Клем не вірить у спокуту, бо не має в цьому потреби. У нього такі чисті очі! Мабуть, прозоріші за кристали. Хоч у нас із ним багато спільногого, саме в цьому ми відрізняємося.

Шкода, моя бідолашна Івлін, що ти не бачила заходу сонця! То ж знай, що призахіднє сонце здебільшого волає голосом павича... хоч іноді воно відкриває вени, приносячи в жертву свою кров радше з любові, ніж з милосердя.

Неста Пайн».

Самий лиш підпис приголомшив Івлін, як обухом по голові. Вона не знала, що робити з Нестиним листом. Якби оце горів вогонь, вона негайно спалила б його. Але вогню не було, і вона поклала лист у скриньку — там він жеврів і не переставав обпікати її.

Івлін ні разу в житті не була так наляканна. Найжахливіше те, що вона не може про це розказать Гарольдові: вона ж бо ніколи не розповідала йому про щось справді важливе. Якби можна було зателефонувати поліції, а ще краще — пожежній команді, може, вони вирятували б її з того панічного жаху. Але це було неможливо, незважаючи на тел-

фонну книгу, та номери, які вона обвела олівцем. Замість того, щоб прислухатися, чи не наближається шум мотора, вона змушенна була слухати, як калатає з переляку її серце.

Гарольд увійшов до кімнати і тільки й сказав:

— Треба б із кимось порадитися щодо моєї спини. В нашому віці так і чекаєш — як не те, то те заболить.

— Я телефоную вже три ранки підряд, — повідомила Івлін, дивлячись на його зморшкувату синю шкіру, — але газовій компанії, здається, цілком байдуже, що ремонт входить у її обов'язки. Зіпсувався лівий передній пальник. Якби-то ти вмів щось робити.

Гарольд сказав — часом голос у нього рипів, як нові черевики:

— Треба покликати Клема Доусона. Він полагодить.

Івлін хотіла ухилитися від зустрічі, та не так легко було це зробити серед білого дня в одному з тих каньйонів, що їх вирив прогрес у їхньому місті. Очевидно, їй не судилося уникнути Доусонів. Хоча то був тільки Клем. З-під його піджака виглядав один із тих твідових жилетів, що їх вона вже багато років не бачила. На його обличчі був такий вираз, ніби він щось загубив.

— І уявити собі не могла, що зустріну вас у місті, Клеме, — сказала Івлін тим розв'язним тоном, яким розмовляла з мужніми, але сумирними чоловіками.

Доусон промимрив щось про повіреного. Чи то був Нестин повірений?

— Мушу вам сказати, — мовила вона, — я така щаслива, знаючи, що Неста у ваших руках. — Однак відразу одвела погляд від його рук — порослі рудим волоссям пальці якось безпорадно сплелися на твідовому жилеті. — Бідолашна Неста! Скільки разів вона влаштовувала домашній затишок для інших, не кажучи вже про мандри з Едді Вулкок по Європі. Радісно бачити, як вона влаштовує власну домівку.

Це була відточена, навіть блискуча промова. Івлін відчувала, що може пишатися нею.

— Вона нічого не влаштовувала. Домівка вже була, — сказав Доусон.

— Але жінка додає оті маленькі штрихи.

Вітер, але не той, що хитав будинок на кручі, раптом промчав уздовж кам'яного каньйону і просвистів між ними.

— Вона була не така жінка, — мовив Доусон. — Не любила зайвих прикрас. Так само як і я не з тих, хто тішиться суетою.

— Все обернулося чудово! Тепер я спокійна. — Івлін була рада, що може говорити широко. Та зненацька усвідомила, що Доусон говорить про Несту, як про щось минуле. У неї аж мороз поза шкірою пішов.

Доусон витяг губи, неначе хотів щось сказати. Сухожилля на шиї натяглося, як дріт у його пристрой. Він став напрочуд схожий на один із своїх винаходів або на якусь химерну сучасну скульптуру. Скульптуру, що рухається, але не може втекти.

— Неста хвора, — нарешті спромігся сказати він.

Губи під жорсткими рудими вусами все ще підшукували слова — цій ситуації, здавалося, не буде кінця.

Івлін мусила заговорити першою.

— Тепер стільки всяких хвороб, — сказала вона. — Вірус грипу, наприклад. Я часом думаю, від чого ми хворіли, коли ще не було відкрито вірусів? Та й вітер, — вона опустила очі, — такий небезпечний о цій порі року для кожного, в кого слабкі бронхи.

Місіс Фезекерлі не пам'ятала, які в Несті бронхи. Але кахикнула за всіх тих, у кого вони хворі. Якщо вже співчувати, вирішила вона, то співчувати всім. Вона не могла дивитися в нерухомі, вологі очі Доусона.

— Мені хотілося, щоб ви зрозуміли,— Доусон наче благав про щось.— Неста сама попросила відвезти її. На лікування. А лікування, мабуть, буде нелегке. Я нізащо не віддав би її туди — нізащо, хоч ми й посварилися з нею по дорозі до помийної ями: вона поклала черепки не в те відро. То, мабуть, стало останньою краплею. Для мене і для неї. Обоє надто совісні. І тихі. Двоє мовчунів, знаєте, можуть зрештою зарізати одне одного.

Місіс Фезекерлі знов подивилась на його руки. Доусон був не таким павичем, щоб розтяти собі вени. Але страждав, мабуть, іще дужче — його роз'їдало зсередини приховане горе.

— Мені так жаль,— мовила Івлін,— так жаль. А в якій вона лікарні чи притулку?

Він сказав їй назву. А вона її забуде. І справді, вже й забула.

Якби ж то Гарольд був поруч! Сам безпорадний у скрутному становищі, він якимсь чином впливав на неї так, що вона завжди знаходила вихід.

А Доусон своїм горем, каяттям чи ще там чимось почав її дратувати. Повіки в нього були, мабуть, запалені, бо обідки навколо очей здавалися червоними.

Оскільки Івлін нічим не могла допомогти, вона залишила його. І так обережно пішла вулицею, немов вона була встелена килимами, немов усі двері були замкнені, а за ними сиділи нещасні і, на щастя, безпорадні в гамівних сорочках хворі, чекаючи, що з ними робитимуть далі.

Прийшовши додому, вона сказала:

— Я бачила Доусона. Неста захворіла на якесь нервове виснаження. Вона в якійсь лікарні, він назвав мені її, але я забула.

Вона пробурмотіла назву не те, що нерозбірливо, а щоб одразу покінчiti з цим.

Такі новини завжди приголомшували Гарольда, але тепер, очевидно, цього не сталося.

— Тобі це не здається дивним? — спитала вона, коли вже не могла довше витримати мовчанки.

— Ні,— спроквола відповів він.— Мабуть, що ні.

— Певно, ти маєш рацію,— сказала Івлін.— Нині у багатьох розладнується нервова система. Це від напруження, в якому ми живемо,— постійна загроза війни, бурхливий темп життя і,— додала вона,— відсутність слуг. Та й у самого Доусона був нервовий розлад, коли його висадили в Єгипті.

Десь о тій порі Гарольд Фезекерлі захопився далекими пішими прогулянками. Виrushав сам, навіть не сказавши Івлін, куди йде. Може, якби її не мучив свій страх, вона й допитала б його гарненько, запідохривши, чи не завів він коханки. Але тому, що в неї вже був один страх і її не хотілося ще й другого, вона не зачіпала чоловіка. Отож Гарольд якийсь час мав змогу ходити вільно на ті самотні прогулянки. Найчастіше він блукав пустельним скелястим берегом моря. А якось натрапив на звалище всякого мотлоху і сів, затамувавши подих, в крісло з вилізлими пружинами, що стояло над самим яром. Його зворушували багато викинуті речі, які він тут знайшов, особливо поламана музична скринька з тієї доби, коли люди захоплювалися всякими хитромудрими

штучками. Любив він також дивитись на червоне, ніби чимось розгніва-
не призахідне сонце.

Його приваблювали також сірі вечори, які надавали морю відтінків
сталі й устриць. Вабив його вітер, що розбурхував море, а людське тіло
пронизував холодом аж до кісток. Без певної мети, аби тільки не сиді-
ти вдома; він любив надвечір забиратися на порон. Розхвилювані віт-
ром води гавані пасували до його сірих прихованіх думок. І ніхто не
ліз йому в душу. Під час переправи одна половина пасажирів зами-
калася у своїй добропорядності і присвячувала всю увагу вечірнім
газетам, а друга шукала серед попутників таких же, як і вони, гульвіс.

Він стояв сам на палубі порона, що опускався й піднімався на хви-
лях, які здавалися зовсім безбарвними. Для більшості пасажирів море
було надто розбурхане, вітер занадто різкий. Вони вважали за краще
тобітися внизу, ховаючи свою ніздрювату шкіру за склом каюти. Де-
хто, очевидно, придивлявся, де б його випити для додаткового захисту
від холоду. Один тільки якийсь сміливець чи то одержимий, крім самого
Гарольда Фезекерлі, стояв на носі порона. Гарольд подумав, що, ма-
буть, у цього кремезного велетня, що схилився на поручні й невідривно
дивиться на хвилі, розлилася жовч. Та підійшовши до нього ближче, він
збагнув, що вони майже однаково реагують на хитання порона, що вони
колись дихали одним повітрям на пароплавах і що цей чужинець не хто
інший, як його друг Доусон.

Доусон озирнувся. Волосся йому розкуйовдив зустрічний вітер, але
він був тверезий. Як школяр, він зім'яв свій капелюх і засунув у кише-
ню пальта, застебнутого на один гудзик, який уже ледве тримався. Його
вогненна, давно не голена борода кошлатилась під поривами віtru. Він
жадібно ковтав розтуленим ротом повітря.

Зустріч була аж надто несподівана. Гарольд волів би її уникнути.
Незважаючи на давні й інтимні стосунки з Доусоном, він не міг приду-
мати, з чого почати розмову.

— Я їздив провідати дружину,— сказав Доусон, неначе тільки й
чекав нагоди комусь про це розповісти.

— Вона, мабуть, була рада.— мовив Гарольд і одразу відчув, як
безглуздо прозвучали його слова.

— Не думаю,— відказав Доусон.— Вона сьогодні була в дуже по-
гансьму гуморі А раніше ж ніколи не дратувалася. З цією звичкою ми
обоє боролися. А сьогодні вона була, я б сказав, якась зла. І все скар-
жилася, що їй надокучають крики павичів. Звісно, вуличний рух ство-
рює там до біса всяких шумів. А як воно людині в її стані! Вона, певно,
мала на увазі саме вуличний рух.

Гарольд Фезекерлі хотів уже запитати, до чого тут павичі, але від-
чув, що це було б недоречно. Він помітив, що могутє тіло Доусона все
тремтити якимсь внутрішнім дрожем. Це відкриття приголомшило Га-
рольда і могло б викликати в нього огиду, якби Доусон швидко не
опам'ятався. Він обернувся лицем до очікуваного звинувачення, міцно
тримаючись за поручні, ніби виставивши себе під удар, і подався трохи
назад, у напрямі руху порона. Сонце якраз визирнуло між брудними
клаптями хмар, освітивши хвилі, і з глибини ніби виринули яскравим
віялом павині барви.

— Боже мій! — задихаючись, мовив Доусон.— Коли-небудь, Гароль-
де, як ми зустрінемось за інших обставин, я спробую розповісти тобі
про все, що пережив.— Він говорив, заплющивши очі.— Ти не уявляєш,
яке страхіття було між нами. Між мною і цією жінкою. Ми були з нею

зовсім однакові. Це жах, коли відкриваєш, що є людина на світі, яка може читати твої думки.

Гарольд Фезекерлі не дивився на Доусона, але знат, що з-під його червоних запалених повік під рудими, вкритими кристаликами солі, бровами, капають слізози.

— Це поклало край тому, чого не слід було й починати.

Незабаром порон увійшов у спокійні води біля причалу, під смугасте шатро світла. Пасажири піdnімалися хисткими дерев'яними сходнями. Десь далеко грав духовий оркестр.

Обидва чоловіки звично потиснули один одному руки. Один із них пішов до зупинки, щоб сісти в автобус і добрatisя до своєї хатини, другий повернувся на той самий порон, бо не міг пригадати, чи були в нього якісь дальші плани.

Прийшовши додому, Гарольд не сказав про свою зустріч із Доусоном на пороні, а коли зразу промовчав, далі вже легко не згадувати; це було його власне, дуже інтимне переживання.

— Добре прогулявся? — спитала Івлін і відкусила шовкову нитку, яку щойно засилила в голку.

Коли місіс Фезекерлі була ще дівчиною, вміння вишивати вважалося однією з її чеснот. Та невдовзі вона облишила це заняття, що дало привід декому засумніватися в її здібностях. Тільки оце недавно (як вона жартома казала — «в похилому віці»), щоб якось згаяти час, коли Гарольд залишав її саму, вона почала вишивати складний візерунок, ставлячись до цього трохи з іронією, трохи з тугою за минулим.

Поглянувши на дружину, що сиділа за роботою, Гарольд відчув себе винним перед нею. Весь той вечір його погляд частіше зупинявся на її голці, ніж на тому, що він намагався читати. Йому хотілося поговорити з нею, але він не міг. Добре, що хоч зима не за горами, коли вони мають їхати до Каїрса.

Другого вечора він приніс їй букет троянд.

— О, любий, які вони свіжі! — мовила Івлін, у пориві вдячності не помітивши прим'ятіх пуп'янків усередині целофанового кулька.

Побачивши, який поганий букет він вибрав, Гарольд відчув себе винним ще більше. Він приніс їй також вечірню газету.

— Не знаю, навіщо ми переводимо на це гроші,— мала звичай казати Івлін Фезекерлі.

Проте завжди читала вечірні газети. Вона любила переглянути гороскоп «просто для розваги», читала чи принаймні переглядала хроніку вбивств, хоча сказати, що її це «тішило», було б недоречно; просто її цікавили всякі «викривлення людської природи».

— Є цікаві вбивства сьогодні? — спитав Гарольд.

— Ні,— відповіла дружина.— Фантазія убивць вичерпалася.

Нараз газета в руках Івлін зашелестіла.

— Гарольде,— мовила вона,— Клем... Клем Доусон убитий.

Ця звістка вдарила Гарольда Фезекерлі як обухом по голові.

— Шо? — спитав він тупо.— Клем?..

— Нещасний випадок... здається — Івлін тримала газету якомога далі від себе.— Який жах!

Вона вирішила прочитати це як звичайне повідомлення про смерть когось незнайомого, і Гарольд мусив би подякувати їй за це.

— «...учора ввечері, йдучи від порона, Клемент Перротет Доусон,—

читала вона вголос,— був збитий автобусом.. Гадають, що смерть настала відразу...»

Незважаючи на її приглушений голос, Гарольд не пропустив жодного слова.

— Відразу! Йому пощастило! — вигукнула Івлін.

Гарольдові важко було збагнути, що деякі жінки мають таку силу духу, чи, може, вони просто скоряються загальновизнаній умовності, яка перетворює апокаліпсис у банальність?

— Очевидно,— вела далі Івлін,— водій натиснув на гальма, і при наймні два пішоходи спробували зупинити бідолашного Клема, але той, мабуть, не розумів, що робить: Очевидно,— вона трималася за слово, яке щойно прочитала,— він пішов далі, пишуть вони, спіtkнувшись і впав під автобус.

Газета вислизнула в неї з рук і впала додолу.

— Роздавлений!

— Так і пишуть — «роздавлений»? — спитав Гарольд.

Бо йому хотілося уявити, що Клемова велика голова, як завжди, палає рудим, полум'ям, а не лежить на асфальті, немов розчавлена дinya.

— Ні,— відповіла Івлін.— Іншими словами.

Стіни квартири погрозливо насунулися на них.

— Боже мій, яке лихоманка! Але що ми можемо вдіяти? — сказала Івлін. Вона витягнула руки рушничком для гостей, який вишивала.

— Чи є в нього які родичі? — спитала вона.

— Не знаю.

Івлін із сумом подумала, хто ж повідомить про це нещастя Несті.

Гарольд не довідувався, і вони не знали, як поховано останки Доусона. Аж поки Івлін не одержала листа від тієї жінки, місіс Перрі.

«Доброго вам здоров'я, місіс Ферзеклі!

Я була в них у хаті і зробила все, що змогла, весь одяг і тому подібне віддала «Армії спасіння», бо, кажуть, вона, сердешна, дуже хвора і залишиться в лікарні. Молодий повірений був дуже люб'язний. Воні з містером Томпсоном погодилися, що хатину треба замкнути, поки містер Томпсон знайде покупця, а це може тривати довго, бо то не такі вже й хороми! (Містер Томпсон — агент по спродажу нерухомого майна в Бандані). Отакі-то справи, і якби ви захотіли туди навідатись, я подумала, що, мабуть, треба вам повідомити, де шукати ключ.

Знаючи вашу давню дружбу з небіжчиком містером Доусоном, я кладу в конверт знімок, який я зробила в день їхнього шлюбу. Я з радістю дарую вам це фото. Вибачайте, що знімок не дуже чіткий, фотоапарат у мене поганенький, та й воно завжди, як пощастиТЬ.

Завжди ваша Е. Перрі (місіс)».

Івлін аж ніяк не хотілося дивитись на той знімок, але вона не вигримала і швидко ковзнула по ньому несхвалальним оком. Погано зроблена фотографія вже вицвіла. Постаті двох великих і безформних людей на тлі порожнечі. Хоч вони могли б узятись за руки, але стояли кожне окремо, неначе в нерішучості, чи повернутися лицем одне до одного, чи до фотоапарата. Вони всміхалися і, якби не фотограф, то ці усмішки, мабуть, не мали б певного напрямку. Незважаючи на те, що знімок був нечіткий і вицвів, Івлін розгледіла на їхніх обличчях

вираз безмежної наївності, близької до слабоумства; такий вираз буває в тих, над ким занесено сокиру.. Неначе фотографії вбитих, що їх подають газети.

Івлін не зберігала б це фото. Вона одразу б розірвала його, але ж у кімнаті був Гарольд, а він, хоч і не стежив за нею, все зінав.

— Лист від тієї жінки, — мовила Івлін, бо не було іншого виходу, — від місіс Перрі. Вона не додає нічого... принаймні нічого важливого до того, що ми вже знаємо...

Як вона могла? А що їй було робити?

Підійшовши до шафи у ванній кімнаті, Івлін відчувала, що Гарольд зараз усядесться і довго, з хворобливою сентиментальністю роздивлятиметься знімок. Що ж, чоловіки — істоти менш чутливі.

Гарольд і справді поринув у той фотографічний туман. І перечитав листа кілька разів. Якби мав мужність,— він пізно зрозумів, що сміливий лише фізично, — то, мабуть, поїхав би в Бандану, уявив би ключ в агента по спродажу нерухомого майна і востаннє оглянув би хатину... Але... Івлін могла б довідатися. Він би цього не витримав. А тим більше не витримав би відвідин ще теплого скрипучого будиночка, чи то хліва, як він колись собі уявив, де лежить на соломі лагідна й мудра первісна тварина, дивлячись крізь дерев'яну загороду на безмежне блакитне море, а гіантський лискучий птах змахує крилами, мовчки вступивши погляд у власну передісторію.

Звіру й птиці поруч не лежиться.

Гарольд Фезекерлі шморгнув носом — його дружина вважала, що порядній людині так робити не личить. Він поклав лист разом із фотознімком у гаман, де зберігалося багато всяких давно забутих документів, зігрітих теплом його тіла.

Коли Гарольд повідомив, що замовив на тиждень кімнату в «Куравонг-палаці», Івлін визнала за свій обов'язок не схвалити його вчинку, і відразу вигадала причини, чому не слід було цього робити. Але в душі вона знала, яким полегшенням буде для неї вирватися з цієї коробки, де пережито стільки хвилювань.

— М'яко кажучи, хіба це не занадто? — протестувала Івлін. — Адже ми їдемо до Каїрса в липні. А осінь у горах так пригнічує, — додала вона.— До того ж я ніяк не можу пригадати, чи хто-небудь зупиняється в «Куравонг-палаці». Здається, тільки одна особа — друкарка, щоправда, дівчина вона цілком порядна.

Гарольд мовив:

— Хай там як — а кімнату я замовив, і в четвер виrushаємо.

Після того як вони повернуться з «Куравонг-палацу», куди легше буде рахувати тижні, що залишаться до від'їзду в Каїрс.

«Куравонг-палац» був одним із тих безумств, що дорого коштують. Його спорудив у вигляді замку якийсь багатій, котрий розорився на ньому. Ініціативні ділки прибували до замку практичніші флігелі та павільйони, що стояли серед вічнозелених рослин, які мали задушити місцевий чагарник. Деякі постояльці любили приїздити в «Куравонг» весною, щоб помилуватися рододендронами, інші — восени, коли засліплює розкіш ніби охоплених полум'ям кленів. Але таких було мало й трималися вони непомітно, щоб їх можна було віднести до постійної клієнтури, яка складалася: з молодих пар, що приїздили сюди на медовий місяць і мовчки дивились одне на одного за вечерею, збираючись із силами для дальших обіймів; молодих друкарок, які розсідалися в позолочених кріслах танцювального залу, де походжа-

ли адміністратори у своїх темних вечірніх костюмах; та іноземців — іноземців тут було найбільше, вони тужили за Віднем і Будапештом і займали всі найзручніші крісла.

Першого ж вечора, подивившись на цю публіку, Івлін одразу зрозуміла, якої помилки припустився Гарольд.

— Доведеться просто примиритися з цим, — мовила вона зітхаючи. — Заплющити очі, затулити вуха й тішитися товариством одне одного.

Івлін кинула на нього один із тих зневажливих поглядів, які часом удавалися їй, коли вона почувала себе зневаженою.

— Як ти гадаєш, буде хоч хто-небудь? — спитала вона, коли вони перевдягалися до обіду. — Повинен же хтось бути!

— Сподіваюсь, що буде, — відповів Гарольд.

Його тонкі ноги боліли, коли він натягував на них дорогі шкарпетки, які досі купував за звичкою.

Коли вони вже зовсім були готові зійти вниз, Івлін поплескала чоловіка по спині. Їй було приємно думати, що Гарольдова спина буде найпрезентабельнішою серед отих покидьків суспільства. Скромність не дозволила їй довго роздивлятися на свою сіро-брунатну, з ондатровим палантином (від старого пальта), вельми елегантну сукню. Вона лише скосила очі на дзеркало, проходячи повз гардероб.

Внизу над усім панували оленячі роги; оксамит давно витерся. Діня виявилася жахливою. Подали якісь скіпки, приправлені тирсою, здається, рибу. З хрящами баранини Івлін відмовилася боротись. Молодята, що проводили тут медовий місяць, харчуєчись зефіром та консервованими ананасами, почали зникати по кімнатах.

Проте згодом, уже в кімнаті відпочинку, під час церемонії пиття кавового екстракту (тьху, яка гидота!) Івлін побачила стару місіс Хаггарт, вдову скотаря.

— Чудесна кава, — сказала місіс Хаггарт, випнувши губи над чашкою.

— Авжеж! — скреготнувши зубами, усміхнулась їй Івлін.

Але подумала, що стара пані — просто наївна.

Місіс Хаггарт належала до тих літніх австралійок, наївність яких не знала меж, особливо у хизуванні своїм багатством. (Івлін одразу була без тями від пелерини, в якій упізнала хутро колонка.) Пожовкла на сонці шкіра місіс Хаггарт була цупка, як у ящірки. А слабкий, не наче висушений спекою голос майже не відрізнявся від шепоту. А проте вона була добра. Вона, мабуть, усміхалася б найгрубішому офіціантові, ніби просячи в нього пробачення. Старенька була така добра, що викликало подив, як це в ній досі ніхто не видурив колонкової пелерини та кадилака.

— Ми завжди іздили за місто, — прокашлявшись, повідала вона Івлін. — Коли ще був живий мій чоловік, і навіть тепер я їжджу з Біллом. — Івлін ніколи б не називала свого шофера «Біллом», але місіс Хаггарт така демократична. — Ми іздимо по околицях, напитуючи свіжу капусту та інші овочі. Я люблю, щоб овочі були щойно зірвані. А ви? — спитала місіс Хаггарт, згоряючи від цікавості.

— О, звісно, що може бути смачніше за свіжі овочі!

Івлін дивилася як зачарована на разок неоправлених діамантів, що невинно висіли на зів'ялій шиї місіс Хаггарт.

Стара леді опустила очі і теж подивилася на своє намисто. Здавалося, це додало їй упевненості. Вона підвела голову і сказала:

— Мій чоловік не дуже любив овочі.

— У Гарольда — мого чоловіка — і в мене більш-менш однакові смаки. Але де ж це він? Куди подівся Гарольд? — занепокоїлася місіс Фезекерлі.

Місіс Хаггарт оглянулася через спинку канапи. І мало не перекинулася. Відразу стало ясно, що вона вклала досить енергії в пошуки.

— Може, йому стало погано, — висловила здогад місіс Хаггарт.

— Це було б щось незвичайне, — відповіла Івлін. — Гарольд ніколи не хворіє. Хворію завжди я.

Місіс Хаггарт дивилася на руки Івлін. Відтак висловила простотаки жахливий здогад — старе, звісно, що з нього візьмеш.

— Може, він підшукує собі партнерок для танців.

— Але ж танці тут лише в суботу. Наскільки я зрозуміла.

— Я гадала, що в «Куравонгу» танці щовечора, — мовила місіс Хаггарт, — щовечора, — повторила вона. — Але я не можу сказати напевне, бо не знаю, куди поклала проспект.

Вона вкуталася в пелерину з колонкового хутра.

— Ну, а мій чоловік... — почала вона трохи гугняво.

— Ага, он він! — вигукнула Івлін.

Вона аж затремтіла в якомусь чеканні.

— Хто?

— Гарольд. Мій чоловік.

Очі місіс Хаггарт, сховані за товстими скельцями окулярів, аж закліпали, намагаючись з'ясувати причину хвилювання її нової знайомої. Місіс Фезекерлі сиділа на краєчку канапи й тремтіла, як молода дівчина.

І тут місіс Хаггарт помітила містера Фезекерлі — іншої можливої кандидатури ніде не було видно: він виділявся б навіть у пристойнішому товаристві. Не поспішаючи, Гарольд підходив до них. Місіс Фезекерлі замахала йому рукою в золотих браслетах. Єгипетські, здається, так вона казала?

— От бачите, ви і не загубили його,— сказала місіс Хаггарт.— І, певне, не загубите. Хіба що нещасний випадок трапиться. Якщо вже судилося бути нещасному випадку, то нічого не вдієш.

Та місіс Фезекерлі її не слухала, а то це було б занадто для її нервів. Її жила шия витяглася. Тепер, коли вона привернула його увагу і він пробирається крізь гурт єврейок, Івлін ще дужче подалася вперед, обхопивши руками коліна, з червоною від напруги шиею.

Місіс Хаггарт була не така жінка, щоб надмірно хизуватися розкішлю, але любила ловити на собі здивовані погляди.

— Я вже почала турбуватися. І де ти ходиш? — мало не крикнула місіс Фезекерлі.

— Ніде, — відповів він.

З насолодою витріщившись крізь круглі, як місяць уповні, окуляри, місіс Хаггарт завважила, що він так усміхається дружині, неначе ледве її пригадує.

— Блукав собі, та й годі, — пояснив він.

Він, по суті, далеко й не ходив. Якби його спитали, чому він не пішов далі, він би нізащо не зважився сказати правду. Не міг він також присилувати себе і якось зреагувати на дівочу напруженість Івлін — вона аж шию витягла до нього з канапи, намагаючись проникнути в його думки. Він волів сховатися за маскою байдужості.

Готель, який мав би бути занедбаним, приємно порадував. Гарольд

ішов коридорами, ступаючи по килимових доріжках з величезними трояндами кольору людського тіла. Він петляв поміж позолочених острівців, на яких сиділи викинуті на берег друкарки; не втрачаючи надії, вони копили губки, поправляли волосся опаловими нігтями. Нішо не свідчило про те, що ліпні прикраси на стелі, які, очевидно, з часом розкришуються, розкришаться саме тепер, і уламок поцілить у його голову.

І тільки надворі, ступивши в сіру безлику темряву, в якій густішою чорнотою вирізнялись рододендрони і чутно було якісь примарні голоси, Гарольд Фезекерлі засумнівався, чи справді тут безпечно. Вірніше, мав таке відчуття, що на нього чигає небезпека, і він не заслужив права її уникати. Івлін мала слухність, не радячи забиратися восени в гори. Хоча б через цей туман, що вже почав заповзати йому під одежду.

Навіть ритуальні обійми коханців не змогли б зігріти ці клумби, встелені гнилим листям, або надати людяності алеям. Тому Гарольд рушив туди, де починався місцевий чагарник. Та нараз усвідомив, що ще не готовий до відкриттів, які міг би там зробити. І, собі на сором, раптом відчув, що дуже довго гуляє і що дружина, мабуть, уже непокоїться. Отож повернувшись й рушив назад до кімнати відпочинку.

Івлін обернулася до старої леді, що сиділа поруч на канапі.

— Так приємно було посидіти з вами, — мовила вона. — Але в мене болить голова з дороги. Я думаю, нам уже пора спати.

З усією цікавістю, на яку тільки була здатна, місіс Хаггарт пасла очима чоловіка, за котрого все вирішувала її нова подруга. Ну що ж, вирішувати за інших і раніше не вважалося чимось незвичайним. Можливо, саме ця думка викликала на устах місіс Хаггарт посмішку, що більше, мабуть, стосувалася минулого, ніж сучасного.

— Я посиджу ще трохи, подивлюсь, як люди веселяться, — сказала вона. — Послухаю, як співають.

І тут Фезекерлі почули, як у кінці одного з променів, що розходилися від люстри кімнати відпочинку, grimнула пісня «Клацають ногиці».

Замкнувшись у своїй спальні, Івлін могла дати собі волю.

— Як я й сподівалася, — почала вона, — все тут — цілковитий жах!

Вона зняла сережки з фальшивими перлами — їх чимала вага загрожувала відтягти їй вуха. А разок справжніх перлів вона не знімала ні вдень, ні вночі — так безпечніше.

— Навіть стара леді. — Івлін зітхнула. — Хоча в якісь мірі вона жінка витончена. Правда, розкішна в неї колонкова пелерина?

Вона потягнула свою зношену ондатру по дивану.

— Можеш собі уявити Несту... Несту Пайн, — вела далі Івлін, намазуючись на ніч кремом, — як вона сидить зі старенькою, подібною до цієї леді, в якомусь жахливому готелі. — З глибини дзеркала ніби виглянуло чуже життя. — Mісіс Хаггарт прямо-таки Нестиного заводу. А Неста немов створена для місіс Хаггарт. — Івлін жваво заходилася розробляти цей план, накладаючи крем на обличчя. — Якщо тільки Неста одужає. Знаєш, багато людей одужують від розладу нервової системи. А Неста ж тепер вдова... О ні, Гарольде, не треба, прошу тебе! Не тепер, коли я намазалась кремом.

До того ж вона завжди вважала, що виявляти пристрасть на світлі

не зовсім зручно. Але крізь плівку теплого крему, яким вона почала змащувати собі шию, Івлін відчула, що руки в Гарольда дуже холодні

— Чого тобі треба від Нести?

Оскільки вона сиділа за туалетним столиком, він звертався до її зображення в дзеркалі.

— Вона ж наш друг, адже так? — відповіло зображення Івлін у дзеркалі. — Гадаю, знову візьметься за своє. Що ж дивного, якщо це станеться саме тут?

— Але ж Неста страждає, — сказав Гарольд. — Ми не можемо навіть уявити, в якому пеклі вона мучиться.

Івлін не могла довше витерпіти ніжний доторк їого рук до її шиї і не в жарт розсердилася.

— Я не винна, що Неста Пайн схибнулася. Це все ти... отої твій друг, отої бурмило Доусон. Якось я застала його з книжкою в руках... ще тоді, як він гостював у нас в Кафр-ель-Заяті. Уявляєш, із книжкою — о я цього не можу тобі пояснити! Чи знаєш ти, що від рудих чоловіків якийсь характерний запах? Еге ж, щось закинути йому важко. З цього все ніби стікає. Ми кілька разів розмовляли — якщо те можна назвати розмовою, бо він нездатний і двох слів стулити. Одного разу ми гуляли... пам'ятаю... якось увечері... в манговому гаю — я не можу бачити тих гідких плодів, самий лише їх запах наводить на мене жах. Доусон тоді на щось натякав. Бідолашна стара Неста! Я можу собі уявити, як їй було з тим рудим орангутангом! І після всього, що вона витерпіла від такої холодної егоїстки, як Едді Вулкок.

— Не верещи! — порадив він. — А то подумають, що це пава. Мабуть, і справді Едді й Неста спалили одна одну. Але яку то має вагу, коли всі ви палаєте одна перед одною... — він підшукував слова, — павиними барвами.

Останні слова він вимовив ніби присоромлено. Це змусило Івлін обернутися.

— Яка гідота, Гарольде! І до чого тут пави? То ти читав мої особисті листи?

Вони почали звертатись один до одного прямо, а не через дзеркало.

— Весь цей час, від того дня, коли ми прочитали про смерть Клема Доусона, я намагаюся простити тебе, Івлін.

— О! Невже! — вигукнула вона. — Мабуть, то я штовхнула Доусона під автобус. І я ж запроторила Несту до божевільні. Звинувачую у всьому мене, мій любий! Я ж бо твоя дружина.

— Ні, — мовив він. — Звинувачую я себе. У нас ніколи не було дітей. Але я мав тебе. Це я тебе створив — хто ж іще? Ти моє єдине творче досягнення!

— О, мій любий, — мовила вона, закашлявшись; за інших обставин вона, звичайно, стурбувалася б, чи не почув хто її харкання, — о, мій любий, — кашляла вона й бризкала слиною, — якщо ти хочеш убити мене, то вибрав найкращий для цього спосіб.

Але дивлячись на цей живий кістяк — свою дружину — він відчував, що смерть не таке й лихо.

Гарольд ненавидів істоту, на яку тепер дивився, яку сам створив. Він ухопився за разок перлів, який колись давав їм обом стільки радості, і рвонув його. Ще раз рвонув. Нитка розірвалася легко. Він слухав, як перли застукали по підлозі й розкотилися за поліровані меблі.

Івлін не опиралася. Вона була страшенно переляканана. Не впізна-

вала свого чоловіка. Вона зовсім не знала Гарольда. Чи, може, і в цій самій колись виявиться щось несподіване? Їй стало ще страшніше

Вона не могла стримати кашлю чи блювання. Якби була гнучкіша, то кинулася б на підлогу; а так важко, мов п'яна, опустилась навколошки. Рачки повзала, мов яка тварина, по готельному килиму.

Можливо, що їй для Івлін смерть більше не здавалась лихом.

— Мої перли, — заскиглила вона. Для Гарольда було полегшенням, що вона їй у таку хвилину виявила практичність.

Він подивився на неї зверху. Її груди під ліфчиком зовсім зсохлися. Готельна лампа, затінена рожевим абажуром, щоб соромливі почували себе впевненіше, не омолоджувала перса Івлін: вони залишилися жалюгідно жовтими.

Не омолоджувала лампа і їого: старий підтоптаний чоловік. Або тварина, що повзає навколошках поруч з іншою, шукаючи перли.

— Бідолашна Івлін! — заговорив він зненацька. Мабуть, хотів підбадьорити їх обох. — Ми познаходимо твої перли. Це моя провіна. Щоб часом покоївка не замела їх, пересунемо меблі. А то вона може подумати, що то прості намистини. І викине їх геть або роздавить.

Вони то ставали навколошки, то самі топтали перлинни ногами, гарячково шукаючи шляху крізь те, що лишилося від їхнього спільногожиття. Коли Івлін нарешті лягла в постіль, коліна в неї були брудні, але це її тепер не обходило. Вона сказала:

— Мені б зараз випити доброго міцного бренду. Але ж у такому вигляді я не можу показатися обслузі. Та їй чи прийде хто о цій порічочі. У всякому разі я віддала б за це все на світі.

Якийсь час Гарольд пестив її груди і думав при цьому: вона не усвідомлює, що він робить, так само як і він сам.

Отож він вийшов, не можучи до того ж витримати ритуал роздяття. Івлін мовчала. Вона лежала на ліжку, напівприкрита готельним укривалом. Вона прикидалася, ніби засинає, і Гарольд відзначив, що дружина схожа на погано відрізану порцію вареної курки.

Гарольд слухав, як відлунюють їого кроки в коридорах. Хоч за зчиненими дверима судорожно, часом навіть шалено вирувало життя, в ощадливо освітлених коридорах було порожньо.

Місіс Хаггарт у чорному кімоно, відчинивши двері, виставляла в коридор свої черевики, неначе вірила, що з ними щось робитимуть.

— В Харрогейті, — казала вона постоляціві, який саме йшов коридором, — ми завжди знаходили під дверима пляшки з мінеральною водою, їх ставили разом з черевиками. Ми їзділи туди з чоловіком лікуватися.

Щось сколихнуло все її тіло.

— Від дині, — зауважила вона, — утворюється найбільше газів.

Навколо шиї місіс Хаггарт мерехтіло блакитне мереживо сорочки. Вона прикрила їого чорним кімоно й зачинила за собою двері.

Вечірні веселощі в готелі вже починали вщухати: на килимі лежало кимось розтоптане фаршироване яйце, валялися листки салати і рожево-бузкові паперові серветки, десь клацали кульки пінг-понга, зунали останні фрази «Пісні про кухлик». Але Гарольд нічого цього не помічав. Дісталися до скляних дверей. Вискочити надвір. Він прислушався до самого себе: у молодих у такі хвилини всередині все аж реве, а в старих тільки шарудить, ніби туди заповз тарган.

Його метушливі рухи підкреслювали непорушність кущів. З родо-

дендронів капала вода. Непроханий гість із тваринного світу топтав рінь і розривав вкрите краплями роси павутиння, але не торкався мокрого гілля. Він був чужий у цій печері темряви, яку ніч заповнила сталактитами тиші. Пробуджена свідомість гнала його дедалі глибше в кущі, він наче хотів позбутися там чогось такого, що при свіtlі видалося б лише панічним страхом.

Та ось він ніби натрапив на те, чого шукав. Вибігши з кущів, перескочив через галявинку і знову заглибився в чагарник. І там його шмагонуло по обличчю дубцями. Камінці давили йому ноги крізь тонкі підошви. Піднялася гостра рапіра і рубонула його по щоці. Він відчув, як холодне лезо вгородилося йому в тіло. А може, в тих кущах він хотів залишити якусь неістотну частину свого «я» і тому й блукав, спотикаючись, ніби не помічаючи, як обплутує його холодним павутинням туману. Туман огортає його пальці і прилипав до вилиць.

Спотикаючись, Гарольд крізь туман помітив, що ніби заради нього імла почала розсіюватись і відкривати місяць. Гарольд стояв на краю глибокої ущелини, в яку не було потреби стрибати, бо він знав у ній уже кожен камінь. Він був тією чорною водою, що тонким струмочком дзюрчала на дні. Він був стіною кручі, пощербленою печерами. Він був покрученими стовбурами могутніх дерев.

І весь час у тій ущелині тумани лежали поруч, мріяли поруч, звір і птиця лагідно торкалися одне одного, а по них котився зцілитель-місяць. Обличчя, яким він ніколи не наважувався виявляти свою любов, ніби розчинилися в темряві й тумані, стали близькими й доступними.

Незабаром він повернувся. Якийсь голос співав на кухні під брязкіт посуду. У тъмяному свіtlі готелю навряд чи що помітив би, що в Гарольда Фезекерлі біліє крізь чорні штани коліно. Івлін спала, тепер справді спала — обличчя в неї вилискувало кремом і сльозами. Вона розплачливо всмоктувала ротом життя, неначе гумова помпа повітря.

Гарольд роздягнув своє почасти чуже тіло, почистив зуби, вставив їх на місце і вклався в інше ліжко.

Решту днів у «Куравонг-палаці» вони провели досить приємно, головним чином завдяки місіс Хаггарт, котра вподобала Івлін. А не можна ж відмовити старенькій у її маленьких радощах.

Здебільшого пополудні Білл, шофер місіс Хаггарт, возив Івлін із своєю господиною милуватися краєвидами, водоспадами, мертвими містами і входами до печер. (Вони не хотіли заходити всередину, бо ж усі печері однакові.) Обидві жінки діставали найбільшу втіху, коли зупиняли машину перед якимсь краєвидом: Івлін розповідала про Ніл, а місіс Хаггарт, пригадувала овочі, які вона колись купувала.

Іноді містера Фезекерлі умовляли супроводжувати жінок; тоді він надягав твітового кашкета і вбирався в англійське пальто, якому не було зносу. Місіс Хаггарт садовила його поруч із Біллом.

— Коли мій чоловік був молодший, — казала вона, — то для автомобільних поїздок одягав шкіряне пальто. Воно дуже приємно пахло.

Івлін і далі поклонялася пелерині з колонкового хутра, що її власниця носила тільки увечері, і разкові неоправлених діамантів, який часом був на ній і вдень, бо місіс Хаггарт забувала його зняти.

Якось Івлін Фезекерлі почала:

— Неста Пайн... — і замовкла.

— Хто? — байдуже спітала місіс Хаггарт.

— Моя подруга, — відповіла місіс Фезекерлі, спостерігаючи, як мінливе світло надало уламкові пісковику іншої форми.

Вони й незчулися, як тиждень минув. Дві жінки обмінялися адресами, і навіть місіс Хаггарт подумала, що вони ніколи ними не скористаються.

— Мені було так із вами приємно, — мовила місіс Хаггарт.

Дивлячись на чоловіка Івлін, вона розтягла майже безбарвні губи в посмішці...

— Я заздрю вам, — додала вона таким самим безбарвним голосом. — Кожному впадає в очі, яка з вас гарна пара.

Фезекерлі продовжували подорожувати. Тієї зими вони поїхали до Каїрса. Не сидіти ж їм у дома, слухати, як скрипить буфет і капає вода з крана. Вони двічі відвідали Бар'єрний риф. Їм пощастило: чим більше минало років, тим життєздатнішими здавались їхні організми. Вони літали на фестиваль в Аделаїду, щоправда лише один раз, бо Івлін упала там у душовій мотелю і пошкодила собі ребра. Йі таки добре боліло, а найгірше бувало тоді, коли, притримуючи головні убори, вони гуляли на вітрі по гудроновому шосе. Якогось року вони вирушили в подорож уздовж берегів Тихого океану. Ця мандрівка була їм не по кишені, а крім того, виявилися й інші незручності: запах манго і те, що з моря весь час виринали затонулі спогади. Вони літали до Нової Зеландії, але то вже справді було старомодно. (По дорозі назад один із моторів літака заглух.) Взимку в Івлін розігрався артрит — руки в неї були геть покручені, — та її стан здоров'я Гарольда її лякав, отож вони вирушили на курорт раніше, ніж звичайно, — поїхали в пустелю Дед-Гарт.

Гарольд завжди вкутував її пледом і не раз питав:

— Чи тобі так добре, люба?

Подружжя на різних курортах безперестану питали одне в одного: хто ці люди? А Фезекерлі й далі тішилися пенсійним життям, влаштовуючись переважно в передніх кріслах, щоб ніщо їм не заважало.

І лише одного разу, спостерігаючи з літака, як вітер шмагає внизу дерева, Гарольд повернувся на мить у той стан самотності, що як він пригадав, був колись для нього нормальним. Перед ним постали обличчя тих, кого він втратив, обличчя, до яких він ніколи не доторкався.

Але він одразу ж поквапився запитати:

— Чи тобі так зручно, люба?

Висиджуючи свій фільм-подорож, Фезекерлі звикли до безперевної зміни кольорів, отож можна було надіятись, що вони й не помітять, коли він закінчиться мерехтінням прозорої плівки.

З англійської переклала
Надія БОРОВИК